

Återkrav

Vägledning
2012:2 version 6

PENSIONS
MYNDIGHETEN

Vägledningarna innehåller samlad information om vad som gäller inom ett verksamhetsområde. Vägledningarna tas fram av Pensionsmyndigheten.

En vägledning kan innehålla beskrivningar av:

- författningsbestämmelser
- förarbeten
- praxis
- JO:s beslut.

Vägledningarna uppdateras löpande och publiceras på Pensionsmyndighetens webbplats, <http://www.pensionsmyndigheten.se/Vagledning.html>.

Vägledning 2012:2 Återkrav, version 6

Innehåll

Vad ska vägledningen användas till?	ii
Hänvisningar.....	ii
Exempel.....	ii
Tidigare versioner.....	ii
Ändringsförteckning.....	ii
1. Inledning	1
2. Sammanträffande av förmåner – inte återkrav	3
3. Allmänt om återkrav	4
3.1. Tillämplig lagstiftning.....	4
3.1.1. Socialförsäkringsbalken	4
3.1.2. Lagstiftning före den 1 januari 2011	4
3.1.3. Vilken lag ska tillämpas?.....	4
3.1.4. Felutbetalning under 2 000 kr – inga återkravsåtgärder.....	5
4. Vem kan Pensionsmyndigheten återkräva ersättning från?	7
4.1. Felaktig utbetalning till minderårig	7
4.2. God man och förvaltare.....	7
4.3. Dödsbo	8
4.4. Viss del av utbetalningen har skickats till Kronofogdemyndigheten	8
4.5. När kan reglerna om återkrav inte tillämpas?	9
5. Återbetalningsskyldighet.....	10
5.1. Utredning om återbetalningsskyldighet.....	10
5.2. Återbetalningsskyldighet i två olika situationer.....	10
5.3. Särskilt om återbetalningsskyldighet vid minskad pensionsrätt eller pensionspoäng.....	12
5.4. Särskilt om premiepension och återbetalningsskyldighet	12
6. Återbetalningsskyldighet när den enskilde har orsakat den felaktiga utbetalningen.....	14
6.1. Oriktiga uppgifter.....	14
6.2. Uppgifts- och anmälningsskyldighet.....	15
6.2.1. Ingen anmälan krävs vid kännedom om uppgiften	17
6.2.2. Mindre ökning av inkomst eller förmögenhet	18
6.2.3. När anmälningsskyldighet kan anses ha inträtt.....	18
6.2.4. Inkomst av näringsverksamhet	18
6.2.5. Uppgifter från annan än den enskilde	19
7. Återbetalningsskyldighet när felutbetalningen inte är orsakad av den enskilde	20
7.1. Bedömningen av har insett eller skäligen borde ha insett	20
7.1.1. När borde den enskilde skäligen ha insett?	21
7.1.2. Vilka uppgifter ska ligga till grund för bedömningen.....	21
7.1.3. Grundläggande kunskap	21

7.1.4.	Omständigheter som påverkar bedömningen av om den enskilde skäligen borde ha insett.....	23
7.1.5.	Har insett eller skäligen borde ha insett i förhållande till vårdnadshavare/förmyndare.....	28
8.	Eftergift.....	29
8.1.	Allmänt	29
8.1.1.	Sammanvägd bedömning av skälen för och emot eftergift	29
8.1.2.	Betydelsen av skälen för återbetalningsskyldighet	30
8.1.3.	Bristande betalningsförmåga	31
8.2.	Skäl för eftergift.....	33
8.2.1.	Högt återkravsbelopp eller lång återkravsperiod	33
8.2.2.	Lång tid mellan utbetalning och beslut om återkrav	34
8.2.3.	Den enskildes ålder och hälsa.....	34
8.2.4.	Pensionsmyndigheten har medverkat till oriktiga uppgifter ...	34
8.2.5.	Pensionsmyndigheten har känt till felaktiga uppgifter eller ändrade förhållanden	35
8.3.	Skäl som talar mot eftergift.....	35
8.3.1.	Den enskilde vill betala tillbaka.....	35
8.3.2.	Försumlighet och upprepade felutbetalningar	35
8.3.3.	Bidragsbrott.....	36
9.	Beräkning av återkravsbeloppet	37
9.1.	Allmänt	37
9.2.	Särskilt om bostadstillägg	37
9.3.	Felutbetalning ska avse bruttobelopp.....	38
9.3.1.	Skatteavdrag vid återkrav	38
9.3.2.	Omrövning av Skatteverket som gäller tidigare inkomstår eller särskild inkomstskatt (SINK).....	39
10.	Hur långt tillbaka i tiden kan ett återkrav sträcka sig?.....	40
10.1.	Preskription av felaktiga utbetalningar	40
11.	Kort om utredningen och beslutet.....	41
11.1.	Utredningen	41
11.2.	Kommunicering.....	41
11.3.	Beslut.....	41
11.4.	Underrättelse om beslutet.....	42
11.5.	Hänvisningar till rätt bestämmelse.....	42
11.6.	Ändring, omprövning och överklagande när återkravet är beslutat	42
12.	Återkrav mot ett dödsbo.....	44
12.1.	Den enskilde har fått den felaktiga utbetalningen.....	44
12.2.	Dödsboet har fått den felaktiga utbetalningen	45
12.3.	Eftergiftsbedömning	45
12.4.	Bouppteckning, dödsboanmälan, bodelning och tilläggsbouppteckning.....	46
12.5.	Dödförklaring	46

13. Misstagsutbetalning	47
13.1. Vad är conditio indebiti?.....	47
13.2. När ska principen om conditio indebiti tillämpas?	47
13.3. Rättspraxis om conditio indebiti	47
13.4. Inget beslut om återkrav	48
13.5. Om den enskilde inte betalar	48
14. Återkrav i internationella förhållanden	49
Källförteckning	50
Lagar 50	
Förarbeten	50
Domar 50	
Vägledningar	51
Övrigt 51	
Bilaga 1	53
Bilaga 2	54

Förkortningar

AFL	Den upphävda lagen (1962:381) om allmän försäkring
BTPL	Den upphävda lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.
CSN	Centrala studiestödsnämnden
EPL	Den upphävda lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd
FB	Föräldrabalken
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
FÖD	Försäkringsöverdomstolen
GARPL	Den upphävda lagen (1998:702) om garantipension
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
JO	Riksdagens ombudsmän, Justitieombudsmannen
KFM	Kronofogdemyndigheten
KRNG	Kammarrätten i Göteborg
KRNJ	Kammarrätten i Jönköping
KRNS	Kammarrätten i Stockholm
KRSU	Kammarrätten i Sundsvall
LAF	Den upphävda lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring
LIP	Den upphävda lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension
NJA	Nytt Juridisk Arkiv
PFS	Pensionsmyndighetens föreskrifter
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SFB	Socialförsäkringsbalken
ÄFSL	Den upphävda lagen (2001:853) om äldreförsörjningsstöd

Läsanvisning

Vad ska vägledningen användas till?

Denna vägledning ska vara ett hjälpmedel för Pensionsmyndighetens medarbetare i handläggningen av återkravsärenden. Den kan också vara ett stöd vid utbildning av myndighetens personal.

Vägledningen redovisar och förklarar olika bestämmelser i lagar och andra författningar. Den redogör för de delar av lagens förarbeten som är särskilt viktiga för att förstå hur lagen ska tillämpas. Den redogör också för rättspraxis och vissa andra rättskällor. Vägledningen beskriver i huvudsak bestämmelserna om återkrav i 108 kap. 2-7 och 11 §§ socialförsäkringsbalken (SFB). SFB gäller från och med den 1 januari 2011. Som en bilaga till vägledningen finns en tabell med uppgifter om lagbestämmelserna för uppgifts- och anmälningsskyldighet enligt äldre lagstiftning som används när övergångsbestämmelsen i 1 kap. 3 § lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken är tillämplig.

Hänvisningar

I vägledningen finns hänvisningar till lagar, förordningar, myndighetsföreskrifter, förarbeten, rättsfall och andra vägledningar. Hänvisningen finns antingen angiven i löpande text eller inom parentes i direkt anslutning till den mening eller det stycke den avser.

Exempel

Vägledningen innehåller exempel. De tjänar som komplement till den övriga texten i vägledningen. De slutsatser som exemplen innehåller är baserade enbart på omständigheterna i exemplen. Det är därför inte säkert att slutsatserna gäller i situationer där omständigheterna är snarlika.

Tidigare versioner

Denna version liksom övriga versioner finns tillgängliga i Pensionsmyndighetens diarium. Vid regeländringar eller ny domstolspraxis kan det finnas behov av att revidera denna vägledning. Detta är ofta inte möjligt att göra utan en viss fördröjning. Det är därför viktigt att ha i åtanke att det alltid är vid aktuell tidpunkt gällande lagstiftning och inte denna vägledning som är styrande.

Ändringsförteckning

Till denna vägledning finns en ändringsförteckning. I denna redogörs för de ändringar som har gjorts i version 6.

Vägledningen har uppdaterats utifrån ändringar i lagar och förordningar samt i förekommande fall utifrån ny praxis sedan föregående version. Flera tidigare exempel har uppdaterats för att vara aktuella och nya exempel har lagts till. En omarbetning av texten i kapitel 5 och en ny tolkning gällande vilken bedömning som ska göras har lagts till i kapitel 8, ett avsnitt om omprövning av Skatteverket gällande tidigare inkomstår eller SINK har lagts till i kapitel 9 och ett avsnitt om dödförklaring har lagts till i kapitel 12.

1. Inledning

Den här vägledningen behandlar bland annat frågor om

- vad som är ett återkrav
- vem återkrav kan riktas mot när en ersättning betalats ut felaktigt
- oriktiga uppgifter
- uppgifts- och anmälningsskyldighet
- vad den försäkrade har insett eller skäligen borde ha insett
- eftergift
- hur återkravsbeloppet beräknas
- hur långt tillbaka i tiden ett återkrav kan sträcka sig
- krav mot dödsbo
- utbetalningar till fel person
- hantering av överbetalning och återkrav i internationella förhållanden

Pensionsmyndigheten ska säkerställa att felaktiga utbetalningar inte görs. Ibland händer det att utbetalningar trots allt betalas ut felaktigt. Det kan till exempel bero på att Pensionsmyndigheten har fattat beslutet på ett felaktigt eller ofullständigt underlag eller att det har blivit ett tekniskt fel i datasystemen. Det kan också bero på att den försäkrade eller någon annan part har lämnat ofullständiga eller felaktiga uppgifter, eller inte har anmält olika typer av förändringar som påverkar ersättningen.

Pensionsmyndighetens krav på att få tillbaka felaktigt utbetald ersättning förutsätter bland annat att en eller flera utbetalningar har varit felaktiga. Vid utredning om återkrav ska det i förkommande fall utredas från och med när rätten till en ersättning har upphört eller beloppet skulle ha minskats. Det kan också vara så att rätten till ersättning aldrig funnits.

Ett beslut om indragning eller minskning av en förmån har rättsverkan framåt i tiden, dvs. det påverkar bara framtida utbetalningar. I indragningsbeslutet kan Pensionsmyndigheten informera om att vi kan komma att utreda om viss ersättning ska återkrävas. Det finns inget hinder mot att indragning och återkrav kan hanteras samtidigt om hanteringen är tydlig för den enskilde och förenklar för såväl denne som för myndigheten. En sådan hantering tillämpas till exempel för efterlevandepensioner.

Indragningsbeslutet bör inte innehålla någon bedömning i återkravsfrågan om förmåns- och återkravshandläggningen inte är integrerad. En sådan bedömning bör i stället dokumenteras i journalen eller i en tjänsteanteckning och har ingen rättsverkan i förhållande till den enskilde. Det är först i samband med ett beslut om återkrav som bedömningen av rätten till ersättning för förfluten tid får rättsverkningar. Ett sådant beslut har rättsverkan bakåt i tiden, dvs. det påverkar bara redan utbetald ersättning.

När Pensionsmyndigheten beslutar att återkräva en felaktigt utbetald ersättning uppstår en fordran på det belopp som återkrävs, dvs. som inte

efterges. Den fortsatta handläggningen av fordran på grund av ett beslut om återkrav sköts av Försäkringskassan (108 kap. 14 a § SFB). I handläggningen av fordran ingår till exempel frågor om avbetalningsplan, ränta, anstånd och avbruten indrivning. Försäkringskassans vägledning 2005:2 *Fordringshantering hos Försäkringskassan* beskriver hur fordringshanteringen går till och vilka regler som gäller för detta.

Vid misstanke om bidragsbrott kan det förutom återkrav bli aktuellt med en polisanmälan. I Försäkringskassans vägledning 2004:1 *Kontrollutredning* går det att läsa mera om bidragsbrott och polisanmälan. Den enskilde kan bli återbetalningsskyldig enligt bestämmelser i 108 kap. 2 § SFB i betydligt större utsträckning än vad hen kan få en straffrättslig påföljd för enligt bestämmelserna i bidragsbrottslagen (2007:612). Det krävs inte en fällande dom för bedrägeri eller bidragsbrott för att fastställa återbetalningsskyldighet.

2. Sammanträffande av förmåner – inte återkrav

Syftet med bestämmelsen om sammanträffande av förmåner är att undvika att den enskilde får dubbla utbetalningar för samma tid. Om Pensionsmyndigheten, Försäkringskassan eller arbetslöshetskassan har betalat ut en ersättning och Pensionsmyndigheten senare retroaktivt beviljar en annan ersättning för samma tid, ska avdrag på den retroaktiva ersättningen göras med det belopp som överstiger vad som skulle ha betalats ut för perioden om båda besluten hade fattats samtidigt (107 kap. 2 § SFB). Detta är inte fråga om återkrav, utan den retroaktiva utbetalningen minskas med de tidigare utbetalda ersättningarna.

För att få göra detta avdrag måste följande förutsättningar vara uppfyllda:

- både första beslutet om ersättning och beslutet om retroaktiv ersättning måste vara korrekta vid beslutstidpunkten
- retroaktiv ersättning ska vara för samma tid som tidigare betalats ut
- det finns ett orsakssamband mellan förmånerna, dvs. det ena beslutet har påverkat det andra

Om Pensionsmyndigheten vid en retroaktiv utbetalning av en förmån av misstag inte gör avdrag enligt 107 kap. 2 § SFB så har den förmån på vilket avdraget skulle ha gjorts betalats ut med för högt belopp. Pensionsmyndigheten ska då göra en återkravsutredning, dvs. bedöma om den enskilde har insett eller skäligen borde ha insett att den retroaktiva utbetalningen var felaktig. Se vidare kapitel 7.

Exempel

Birgitta får allmän pension och bostadstillägg. I april 2017 blir hon änka och hon beviljas änkepension från och med maj 2017. Änkepension ska betalas ut retroaktivt för perioden maj till och med juni. Pensionsmyndigheten avvaktar med den retroaktiva utbetalningen av änkepension eftersom Birgitta har ett bostadstillägg som ska räknas om. Bostadstillägget räknas om senare i juni. För perioden maj till och med juni har hon fått 1 000 kronor för mycket i bostadstillägg. Den retroaktiva utbetalningen av änkepension minskas med 1 000 kronor innan den betalas ut.

Exempel

Saras pappa avlider i augusti 2017. Försäkringskassan har betalat underhållsstöd till Saras mamma. Pensionsmyndigheten ska göra en retroaktiv utbetalning av barnpension för augusti månad. Den minskas med det belopp som Saras mamma fått i underhållsstöd för augusti månad innan utbetalning görs.

3. Allmänt om återkrav

Reglerna om återkrav blir aktuella när Pensionsmyndigheten har betalat ut för mycket ersättning. Vid varje misstänkt felutbetalning prövar Pensionsmyndigheten först om felutbetalning har skett och hur mycket som i så fall har felutbetalats. Därefter prövas om den enskilde är återbetalningsskyldig för del av eller hela det felutbetalda beloppet. Om sådan skyldighet finns ska Pensionsmyndigheten pröva om det finns särskilda skäl för att helt eller delvis efterge kravet på återbetalning.

3.1. Tillämplig lagstiftning

Vilken lagstiftning som ska tillämpas vid bedömningen av om någon är återbetalningsskyldig och om eftergift kan beviljas beror på när den felaktiga utbetalningen skedde och vilken lagstiftning som gällde då.

Återbetalningsreglerna blir tillämpliga när Pensionsmyndigheten har

- beslutat att rätt till ersättning finns efter prövning enligt socialförsäkringsbalken,
- betalat ut ersättningen
- bedömt att hela eller del av utbetalningen är felaktig (108 kap. 2 § SFB).

3.1.1. Socialförsäkringsbalken

För ersättningar som Pensionsmyndigheten betalat ut enligt SFB finns reglerna om återbetalningsskyldighet och eftergift i 108 kap. 2–7 och 11 §§ SFB.

SFB är en sammanhållande och heltäckande socialförsäkringslag. Den trädde i kraft den 1 januari 2011 och ersätter ungefär 30 av de tidigare gällande socialförsäkringsförfattningarna.

3.1.2. Lagstiftning före den 1 januari 2011

Innan SFB trädde i kraft fanns bestämmelser om återkrav i olika lagar, t.ex. i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP), lagen (2000:461) om efterlevandepension (EPL) och lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl. (BTPL). Dessa lagar upphävdes i samband med att SFB trädde i kraft.

När det gäller återkrav innebär det att om felutbetalningen enbart omfattar tid före år 2011 är det tidigare bestämmelser som ska tillämpas.

3.1.3. Vilken lag ska tillämpas?

Av 1 kap. 3 § lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken framgår att de upphävda lagarna ska tillämpas i fråga om ersättningar som avser tid före den 1 januari 2011.

Vad gäller anmälningsskyldigheten enligt 9 kap. 11 § samma lag ska bestämmelserna i 110 kap. 43–51 §§ SFB tillämpas från och med 1 januari 2011, men i fråga om ersättningar som avser tid före 1 januari 2011 finns

ingen skyldighet att göra anmälan utöver det som gällde enligt de upphävda lagarna.

En förändring som skett före 1 januari 2011 som den enskilde enligt upphävda lagar inte var anmälningsskyldig för, kan vid en felutbetalning som uppkommit för tid både före och efter 1 januari 2011, inte prövas på grunden att den enskilde orsakat felutbetalningen, utan prövning får göras om den enskilde skäligen har bort inse felutbetalningen.

Exempel

Mette bodde i Norge när hon gifte sig 2009. Hon hade inkomstpension, tilläggspension och garantipension. Hon anmälde inte sitt förändrade civilstånd, utan det framkommer först när hennes make ansöker om allmän pension 2019. Enligt gällande lagstiftning 2009 var Mette som utlandsbosatt anmälningsskyldig för ändrat civilstånd gällande garantipensionen, men inte för tilläggspensionen. Bedömning om återbetalning kan göras på grunden anmälningsskyldighet för garantipensionen, medan återbetalningsskyldigheten för tilläggspensionen kräver att Mette bort inse. Detta gäller för hela felutbetalda perioden, eftersom den bedömningen görs enligt både den upphävda lagen och enligt reglerna i SFB. Det betyder att perioden före den 1 januari 2011 ska bedömas enligt reglerna i den upphävda lagen medan tiden efter den 1 januari 2011 ska bedömas enligt reglerna i SFB.

3.1.4. Felutbetalning under 2 000 kr – inga återkravsåtgärder

Pensionsmyndigheten fattade under sommaren 2012 ett administrativt beslut (se VER 2012–218) att inga återkravsåtgärder ska vidtas vid felutbetalningar som understiger 2 000 kronor före skatteavdrag, såvida det inte finns särskilda skäl för detta. Beloppsgränsen ska tillämpas oavsett om det är Pensionsmyndigheten eller den enskilde som orsakat felutbetalningen.

Exempel

Lars kommer in med en ansökan om bostadstillägg. Vid utredning med anledning av denna framkommer att Lars har fått bostadstillägg utbetalt för viss period med totalt 1 200 kronor för mycket. I och med att beloppet understiger 2 000 kr vidtas inga återkravsåtgärder. Notering om detta görs i journalen i förmånsärendet med hänvisning till administrativt beslut.

Särskilda skäl för att utreda återbetalningsskyldighet och eventuell eftergift även om det felutbetalda beloppet understiger 2 000 kronor kan, enligt det administrativa beslutet, t.ex. föreligga när den enskilde vid upprepade tillfällen har orsakat felutbetalningar. Sådana skäl borde därför rimligtvis även föreligga när den enskildes agerande ger upphov till en misstanke om brott.

Om det på grund av en och samma händelse eller orsak har skett mer än en felutbetalning ska det sammanlagda värdet av felutbetalningarna beaktas vid tillämpning av beloppsgränsen.

Exempel

Erik har fått garantipension och tilläggspension med 1 300 kronor för mycket eftersom han flyttat samman med sin f.d. maka. Bostadstillägget har varit beräknat på att han är ensamstående och bostadstillägg har därför betalats ut med 1 000 kronor för mycket. Sammanlagda felutbetalningen överstiger 2 000 kronor och eventuell återbetalningsskyldighet ska därför prövas.

Om en felutbetalning mindre än 2 000 kronor har hanterats med stöd av det administrativa beslutet och det därefter uppstår en ny felutbetalning kan felutbetalningarna summeras utan hinder. Se vidare Juridikavdelningen informerar 2012–3. Om summan uppgår till minst 2 000 kronor före skatteavdrag är det administrativa beslutet inte tillämpligt.

Exempel

Skatteverket har meddelat att Pekka har obetalda avgifter. Det medför att allmän pension betalats ut felaktigt med 700 kronor. Det framkommer att Pekka har mottagit två tidigare felutbetalningar av allmän pension om 800 kronor respektive 900 kronor. Dessa felutbetalningar har inte prövats för återkrav med hänvisning till det administrativa beslutet. En återkravsprövning av samtliga felutbetalningar ska göras då beloppet överstiger gränsen.

Även om ett återkravsärende har inletts kan det avslutas utan vidare åtgärd med stöd av det administrativa beslutet. I så fall ska en journalanteckning göras med hänvisning till det administrativa beslutet. En sådan situation kan t.ex. uppstå om det först efter att ärendet inleddes visar sig att felutbetalningen understiger 2 000 kronor. Ärendet får dock inte avslutas administrativt om kontakt har tagits med den enskilde om ärendet, eftersom ett återkravsärende då är inlett i juridisk mening, och därmed måste ges en fullständig återkravsprövning.

Om felutbetalningen är 2 000 kronor eller mer före skatteavdrag men det efter utredning visar sig att den enskilde inte är återbetalningsskyldig för viss period eller belopp samt det belopp som hen är återbetalningsskyldig för är mindre än 2 000 kronor kan ärendet inte avslutas med hänvisning till administrativt beslut. I sådana fall måste återkravsutredningen fullföljas och beslut fattas.

4. Vem kan Pensionsmyndigheten återkräva ersättning från?

Huvudregeln är att den som har beviljats en ersättning också är den som beslutet om återkrav ska ställas till. Det kan dock finnas situationer där det blir aktuellt att ställa återkravet till någon annan än den enskilde.

4.1. Felaktig utbetalning till minderårig

Huvudregeln gäller inte om den enskilde, är omyndig och företräds av en vårdnadshavare eller förmyndare. Med omyndig förmånstagare avses här förmånstagare som var under 18 år vid tidpunkten för den felaktiga utbetalningen. 108 kap. 2 § SFB ger möjlighet att rikta återkrav avseende felaktigt utbetald barnpension, efterlevandestöd eller barnlivränta mot vårdnadshavaren/förmyndaren om denne är den som tagit emot den felutbetalda ersättningen.

Fram till dess att barnet fyller 18 år råder vårdnadshavaren/förmyndaren över barnets ekonomiska angelägenheter och det har därmed ingen betydelse till vems bankkontoutbetalningen av förmånen skett. Oavsett om pengarna utbetalades till vårdnadshavarens/förmyndarens eller barnets bankkonto, får den förstnämnde anses förfoga över pengarna. Vårdnadshavaren/förmyndaren är därmed mottagare av ersättningen. Se vidare i avsnitt 7.1.5.

Exempel

Melissa är minderårig och har beviljats barnpension och efterlevandestöd. Melissa utvandrar och rätten till efterlevandestöd upphör. Efterlevandestödet betalas därefter ut i två månader för mycket. Utbetalningarna av Melissas barnpension och efterlevandestöd betalas ut till hennes eget bankkonto men beslutet om återkrav gällande efterlevandestödet ska ändå ställas till den som var Melissas vårdnadshavare vid tiden för utbetalningen.

4.2. God man och förvaltare

God man eller förvaltare förordnas av domstol och förordnandet anpassas utifrån den enskildes behov av hjälp. Av förordnandet framgår vilka rättshandlingar god man eller förvaltare får utföra.

Den som har en god man eller förvaltare kallas för huvudman. Vid godmanskap har huvudmannen i princip kvar sin rättsliga möjlighet att själv agera. Vid förvaltare har den enskilde förlorat sin rätt att själv ingå rättshandlingar inom förordnandets område.

Om det ingår i god mans eller förvaltares uppdrag så är dessa skyldiga att anmäla förändringar som påverkar rätten till eller storleken av förmån. Bedömning om återbetalningsskyldighet enligt 108 kap. 2 § SFB görs då i förhållande till om god man eller förvaltare orsakat felutbetalning genom att lämna oriktiga uppgifter eller inte fullgjord uppgifts- eller anmälningsskyldighet. Även vad god man eller förvaltare har insett eller

skäligen borde ha insett är avgörande för om återbetalningsskyldighet ska anses föreligga (Kammarrätten i Jönköpings dom den 30 april 2014 i mål nr 3299–13 och Kammarrätten i Jönköpings dom den 19 februari 2016 i mål nr 9–15).

Ovanstående förutsätter att godmanskapet eller förvaltaren fanns vid tidpunkten för anmälningsskyldighetens inträde och/eller vid tidpunkten för den felaktiga utbetalningens genomförande.

Om den enskilde har god man ska kommunikation ske med dem båda, och beslutsbrevet ska skickas till dem båda. Om den enskilde har förvaltare ska kommunikation bara ske med förvaltaren. Detsamma gäller beslutsbrevet. Eftergiftsprövningen ska såvitt gäller betalningsförmågan, göras utifrån den enskildes ekonomiska och personliga förhållanden.

I vägledningen *Förvaltningsrätt i Pensionsmyndighetens verksamhet 2019:1* kan du läsa mer om god man och förvaltare.

4.3. Dödsbo

Det kan bli aktuellt att kräva återbetalning av ett dödsbo i två situationer:

- När en person avlider övertar dödsboet ansvaret för den avlidnes återbetalningsskyldighet (HFD 2011 ref. 74). Om den avlidne har fått för mycket ersättning utbetald innan hen avled och hade ansetts återbetalningsskyldig om hen fortfarande hade varit i livet, ska återkravsbeslutet ställas mot dödsboet.
- Ersättning har felaktigt utbetalats till dödsboet.

Det är dödsbodelägarna som gemensamt förvaltar den avlidnes egendom under boets utredning (18 kap. 1 § ärvdabalken, ÄB). Det är alltså delägarna i boet som företräder boet, men de är inte personligen ansvariga för boets skulder om de inte har använt dödsboets tillgångar på ett felaktigt sätt.

Dödsboet företräds av samtliga dödsbodelägare i förening (18 kap. 1 § ÄB). Att de företräder boet gemensamt medför att all kommunikation med dödsboet ska ske med samtliga dödsbodelägare. Ett vanligt, praktiskt förfarande är dock att dödsbodelägarna lämnar fullmakt till en av delägarna som då företräder dödsboet med stöd av fullmakterna. I det fallet ska all kommunikation ske med den dödsbodelägaren.

Se mer i kapitel 12 *Återkrav mot ett dödsbo*.

4.4. Viss del av utbetalningen har skickats till Kronofogdemyndigheten

När Pensionsmyndigheten har betalat ut en ersättning kan en del av ersättningen ha skickats till Kronofogdemyndigheten (KFM) för pensionstagarens räkning. Pensionsmyndigheten kan då återkräva den enskilde på hela den ersättning som har betalats ut, inklusive den del som har redovisats till KFM därför att den felaktiga utbetalningen minskat pensionstagarens skuld hos KFM.

4.5. När kan reglerna om återkrav inte tillämpas?

Det inträffar ibland att Pensionsmyndigheten gör en felaktig utbetalning som inte kan återkrävas enligt SFB:s regler om återkrav. Pensionsmyndigheten kan i en sådan situation i vissa fall istället kräva återbetalning med stöd av principen om *condictio indebiti*. Om mottagaren inte går med på att betala tillbaka beloppet lämnas ärendet över till Försäkringskassan som driver frågan vidare. Se vidare i avsnitt 13.

5. Återbetalningsskyldighet

En utbetalning grundas på ett beslut av Pensionsmyndigheten där en person har beviljats ersättning av Pensionsmyndigheten. Ett beslut om återkrav förutsätter att en eller flera utbetalningar har blivit fel. Detta kapitel beskriver den bedömning som Pensionsmyndigheten måste göra vid en utredning om återbetalningsskyldighet med stöd av 108 kap. 2–7 §§ SFB. Följande två kapitel beskriver utredningen av återbetalningsskyldighet när den enskilde har orsakat och inte har orsakat felutbetalningen.

I bilaga 2 finns ett flödesschema om återbetalningsskyldighet.

I kapitel 13 beskrivs situationer när felutbetalning har skett och reglerna om återkrav inte kan tillämpas.

5.1. Utredning om återbetalningsskyldighet

Det är Pensionsmyndigheten som ansvarar för att alla relevanta omständigheter i ett återkravsärende klarläggs. Pensionsmyndigheten har också bevisbördan för att ersättning betalats ut felaktigt och att återbetalningsskyldighet föreligger. I återkravsärenden gäller ett något högre beviskrav än att omständigheterna ska ha gjorts sannolika. Pensionsmyndigheten ska visa med relativt hög grad av sannolikhet att det finns förutsättningar för återbetalning. Läs mer om detta beviskrav i Juridikavdelningen informerar 2017–1.

Först utreds felutbetalt belopp och period och därefter bedöms om den enskilde är återbetalningsskyldig. Det går inte att hoppa över dessa steg och gå direkt till frågan om eftergift. Se kapitel 11 *Kort om utredningen och beslutet*.

5.2. Återbetalningsskyldighet i två olika situationer

- När den enskilde orsakat att ersättning lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att inte fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet (se kapitel 6) eller
- När ersättningen i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som fått ersättningen har insett eller skäligen borde ha insett detta (se kapitel 7).

De två grunderna för återbetalningsskyldighet är alternativa.

Återbetalningsskyldighet prövas i första hand på grunden om den enskilde orsakat felutbetalningen genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att inte fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet. Om återbetalningsskyldighet inte kan fastställas på någon av dessa grunder ska återbetalningsskyldigheten prövas på grunden om den enskilde har insett eller skäligen borde ha insett att ersättningen betalats ut felaktigt eller med för högt belopp.

Det kan bli aktuellt att använda båda grunderna i samma ärende. När en felaktig utbetalning skett för tid innan den enskilde har anmält en förändring kan återbetalningsskyldighet komma att grundas på ej fullgjord anmälningsskyldighet. Men även det andra stycket i 108 kap. 2 § SFB

kan vara aktuellt i sådant fall. För tid efter att en uppgift om förändring inkommit till myndigheten beslutas normalt om återbetalningsskyldighet på grunden att den enskilde har insett eller skäligen borde ha insett felutbetalningen. Det kan även bli aktuellt att använda båda grunderna för samma period om del av felutbetalningen beror på en viss omständighet och en annan del av felutbetalningen beror på en annan omständighet (se exempel *Vladimir*, nedan).

I beslutsbrevet om återbetalning ska handläggaren redovisa på vilken grund den enskilde återkrävs för respektive felutbetalning. Annars kan det bli svårt för den enskilde att förstå hur hen ska bemöta vårt beslut, t.ex. i en begäran om omprövning.

Exempel

Renate gifter sig i oktober 2018 på en utlandssemester, men anmäler inte det till Pensionsmyndigheten. I början av januari 2019 ansöker hon om bostadstillägg och lämnar då uppgift i ärendet att hon har gift sig. Från och med april räknas den allmänna pensionen om från ogift till gift vilket innebär att felutbetalningen upphör. För perioden november – december 2018 är det Renate som har orsakat felutbetalningarna genom att inte anmäla ändringen i tid. För perioden januari – mars 2019 har Renate inte orsakat felutbetalningarna eftersom Pensionsmyndigheten har uppgift om ändringen. För den perioden prövas istället om hon har insett eller skäligen borde ha insett felutbetalningen.

Exempel

Ali har bostadstillägg och anmäler i början av juli 2018 att han den 1 juli har flyttat till ny bostad med lägre bostadskostnad. Samtidigt meddelar han att han får utbetalningar av privat pension fr.o.m. mars 2018, enligt beslut daterat den 10 mars 2018. Pensionsmyndigheten räknar om bostadstillägget och sänker det fr.o.m. augusti 2018. Felutbetalning har skett för perioden mars – juli 2018. Ali blir återbetalningsskyldig för mars – juni 2018 p.g.a. att han för sent anmält sin ökade inkomst i form av privat pension. Anmälan skulle gjorts senast i slutet av mars. Det görs även en prövning av felutbetalningen för juli 2018, där det prövas om han blir återbetalningsskyldig p.g.a. att han har insett eller skäligen borde ha insett att han fått för högt bostadstillägg.

Exempel

Anna har förlängd barnpension. Den 8 oktober får Pensionsmyndigheten uppgift från CSN om att Anna inte uppbär studiehjälp. Efter kontroll visar det sig att Anna aldrig har påbörjat studierna för höstterminen. Redan under juni bestämde Anna sig för att inte fortsätta skolan. Förlängd barnpension har felaktigt utbetalats för tiden juli till och med oktober. För tiden juli till och med september ställs kravet på bristande anmälningsskyldighet. Eftersom uppgift har

inkommit från CSN innan utbetalningen för oktober ställs kravet för oktobers felutbetalning på att Anna borde ha insett att utbetalningen var felaktig.

Exempel

Vladimir är ensamstående och har bostadstillägg med 5 000 kronor per månad. I slutet av oktober 2021 anmäler han till Pensionsmyndigheten att han från och med oktober 2021 får en ny månatlig tjänstepension utbetald. Pensionsmyndigheten beslutar om lägre bostadstillägg i början av december 2021. Strax innan beslut ska fattas får Pensionsmyndigheten en ny uppgift om att Vladimir är sambo sedan 12 oktober 2021. Pensionsmyndigheten utreder återkrav för november 2021. Återkrav baseras på två olika grunder. Den första är att Vladimir skäligen borde ha insett att han, på grund av sin nya tjänstepension, fick för högt bostadstillägg under november. Den andra är att han inte uppfyllde sin anmälningsskyldighet gällande sitt samboskap i tid.

5.3. Särskilt om återbetalningsskyldighet vid minskad pensionsrätt eller pensionspoäng

Om den enskilde har fått för mycket utbetald inkomst-, tilläggs-, eller efterlevandepension p.g.a. obetalda avgifter som ger lägre pensionsrätt och pensionspoäng än vad som tidigare har beslutats, blir resultatet att även pensionen räknas om till ett lägre belopp. I sådana situationer ska Pensionsmyndigheten besluta om återbetalning av för mycket utbetald pension (108 kap. 4 § SFB).

Om Pensionsmyndigheten, enligt 2 § lagen (2002:125) om överföring av värdet av pensionsrättigheter till och från Europeiska gemenskaperna, har överfört värdet av pensionsrätt för inkomstpension och värdet av rätt till tilläggspension till gemenskaperna för den enskildes räkning och den fastställda pensionsrätten för inkomstpension eller fastställda pensionspoäng därefter har sänkts, ska Pensionsmyndigheten återkräva hen det som överförts för mycket (108 kap. 5 § SFB). Återkrav ska också ske om sänkningen beror på att pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete har sänkts eller på att pensionsrätt/pensionspoäng inte borde ha tillgodoräknats på grund av obetalda avgifter (108 kap. 6 § SFB).

Den enskilde är alltid återbetalningsskyldig vid felutbetalning som beror på minskad pensionsrätt eller pensionspoäng på grund av underlåten avgiftsbetalning när pensionsrätten eller pensionspoängen härrör från inkomst från annat förvärvsarbete enligt 59 kap. 14 § SFB. Dock ska Pensionsmyndigheten pröva om det finns särskilda skäl för eftergift.

5.4. Särskilt om premiepension och återbetalningsskyldighet

Pensionsmyndigheten ska besluta om återbetalning av premiepension enligt 108 kap. 2 § SFB bara om felet belastar övriga pensionssparare eller kan innebära en avsevärd påverkan på framtida utbetalningar av pension till

pensionsspararen. Detta gäller också i fråga om efterlevandeskydd i form av premiepension (108 kap. 7 § SFB).

Vid bedömningen av huruvida återkrav ska ställas bör hänsyn tas till vilken inverkan den felaktiga utbetalningen har på den framtida pensionens storlek, räknat i såväl kronor som procent av utgående pension. Den närmare gränsdragningen i fråga om vad som kan bedömas utgöra en avsevärd påverkan på framtida utbetalningar av premiepension till den enskilde spararen får överlämnas till myndighetens egen praktiska tillämpning (prop. 2003/04:91 s. 14f).

Om Pensionsmyndigheten betalar ut premiepension för en avliden pensionssparare för tid efter dödsfallsmånaden har beloppet betalats med medel som skulle ha gått till arvstillsdelningen och har alltså drabbat övriga pensionssparare. Det saknas då skäl att avstå från krav när återkrav är tillåtet enligt nuvarande kriterier, dvs. i första hand därför att den som tog emot beloppet måste ha förstått att betalningen var felaktig. Ett annat exempel är att någon felaktigt fått premiepension till efterlevande genom att lämna oriktiga uppgifter. Även en sådan felutbetalning drabbar kollektivet och bör därför bli föremål för återkrav.

6. Återbetalningsskyldighet när den enskilde har orsakat den felaktiga utbetalningen

Detta kapitel beskriver bedömningen av återbetalningsskyldighet när det är pensionstagaren som har orsakat en felaktig utbetalning genom att lämna oriktiga uppgifter eller att inte fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet.

6.1. Oriktiga uppgifter

En ansökan om en förmån ska innehålla de uppgifter som behövs i ärendet (110 kap. 4 § andra stycket SFB). Den enskilde är skyldig att lämna de uppgifter som är relevanta för ärendet (110 kap. 13 § andra stycket SFB).

När pensionstagaren har orsakat en felutbetalning genom att lämna oriktiga uppgifter är hen återbetalningsskyldig (108 kap. 2 § SFB). Det har ingen betydelse om den enskilde har varit medveten om att de uppgifter som lämnats varit felaktiga. Dock ska en aktiv åtgärd ha gjorts av den enskilde t.ex. genom att kryssa i fel ruta eller skriva fel uppgifter på en ansökan. Om den enskilde varit passiv genom att inte besvara vissa frågor så innebär det däremot inte att oriktiga uppgifter har lämnats utan att den enskilde då inte har fullgjort sin uppgiftsskyldighet. Se avsnitt 6.2. *Uppgifts- och anmälningsskyldighet*. Att den enskilde varit omedveten om konsekvenserna av sitt handlande med att lämna felaktiga uppgifter spelar ingen roll.

Om korrekta uppgifter senare inkommer från annan än den enskilde har den enskilde inte längre någon anmälningsskyldighet. För att fastställa ett återkrav krävs då istället att hen har insett eller skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig.

Högsta förvaltningsdomstolen har ansett att det förhållandet att Pensionsmyndigheten, via en annan myndighet, hade tillgång till korrekta uppgifter inte innebar att det saknades ett orsakssamband mellan de oriktiga uppgifterna och de felaktiga utbetalningar, när den korrekta uppgiften rent faktiskt inte tillförts ärendet (HFD 2019 ref. 17).

Exempel

Shannon har bostadstillägg sedan mars 2017. I maj 2018 lämnade hon in en ny ansökan eftersom hon fått höjd hyra. Det visar sig då att hon idag uppbär bostadstillägg baserat på en ännu högre hyra. Vid utredning framkommer att Shannon av misstag fyllt i ett för högt hyresbelopp i den tidigare ansökan då hon har kastat om två siffror. Pensionsmyndigheten utreder återbetalningsskyldighet på grund av oriktiga uppgifter till och med dagen innan den nya ansökan inkom till Pensionsmyndigheten. För tid från och med den dag då den nya ansökan inkom till Pensionsmyndigheten prövas återkrav på grunden om hon har insett eller skäligen borde ha insett att hon fått bostadstillägg med för högt belopp. Därefter prövas det om det finns skäl för eftergift.

Exempel

Hans har allmän ålderspension som ogift. När Märta ansöker om allmän ålderspension uppger hon att hon bor tillsammans med Hans och att de har varit gifta med varandra tidigare. De ska således betraktas som gifta i pensionshänseende eftersom bedömningen gäller båda. Vid Pensionsmyndighetens utredning framkommer det att redan när Hans ansökte om allmän pension bodde han och Märta tillsammans. Hans hade inte angett korrekt uppgift vad gäller sammanboendet på sin ansökan och har därmed lämnat oriktiga uppgifter. Pensionsmyndigheten utreder återbetalningsskyldighet för Hans på grund av oriktiga uppgifter till och med dagen innan Märtas ansökan inkom till Pensionsmyndigheten. För tid från och med dagen som hennes ansökan inkom till Pensionsmyndigheten prövas återkrav på grunden om Hans har insett eller skäligen borde ha insett att han fått ålderspension med för högt belopp. Därefter prövas det om det finns skäl för eftergift.

6.2. Uppgifts- och anmälningsskyldighet

En enskild som ansöker om ersättning är skyldig att lämna de uppgifter som behövs för bedömning av rätten till eller storleken av en förmån (110 kap. 4 § andra stycket och 110 kap. 13 § SFB). Likaså har den enskilde en skyldighet att anmäla ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av ersättningen under tiden den uppbär en förmån (110 kap. 46 §).

En lista med exempel på de vanligaste och mest betydande ändringar som den enskilde är skyldig att anmäla finns i 110 kap. 46 § SFB. Observera att detta är en exemplifiering och inte en uttömmande lista. Den enskilde är skyldig att anmäla alla ändringar som påverkar rätten till eller storleken på förmånen.

Reglerna om den enskildes uppgifts- och anmälningsskyldighet har kommit till för att Pensionsmyndigheten annars kan ha svårt att få kännedom om alla de förhållanden som kan påverka rätten till ersättning eller bidrag. Det är därför viktigt att den enskilde medverkar när Pensionsmyndigheten prövar en ersättningsfråga. Pensionsmyndighetens uppfattning är att om den enskilde inte meddelar oss en omständighet som hen har varit skyldig att informera oss om, får den enskilde anses ha brustit i sin uppgifts- och eller anmälningsskyldighet.

En enskild som lämnat en uppgift i en bilaga till ansökningsblanketten anses ha fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet.

Det spelar ingen roll om den enskilde var medveten om att hen hade en uppgifts- och anmälningsskyldighet. Den enskilde behöver inte ha förstått konsekvenserna av sitt handlande. För att mildra konsekvenserna av det stränga personliga ansvar som följer av återbetalningsskyldigheten, och för att anpassa beloppets storlek till den återbetalningsskyldiges ekonomiska och sociala situation, kan det bli aktuellt att efterge del eller hela kravet på återbetalning (RÅ 2008 ref. 2). Se mer i kapitel 8. *Eftergift*.

Exempel

Filip får bostadstillägg från Pensionsmyndigheten. Han flyttar till en ny bostad med lägre hyra men anmäler inte det till Pensionsmyndigheten. Filip är skyldig att anmäla de ändrade förhållandena. Eftersom han inte gjorde det är han återbetalningsskyldig för det som han har fått för mycket i bostadstillägg. Pensionsmyndigheten utreder därefter om vår fordran på honom ska efterges helt eller delvis.

Exempel

Yasmina har garantipension och meddelar den 25 juni att hon får amerikansk pension. Beslutet om amerikansk pension är daterat den 23 mars och Yasmina uppger att hon fick det i slutet av mars, och att hon även fick första utbetalningen då. Till följd av den uteblivna anmälan har Yasmina fått för mycket bostadstillägg. Hon är därför återbetalningsskyldig. Hon borde senast ha anmält förändringen den 12 april. Alltså är hon återbetalningsskyldig för det som betalats ut för mycket för april – juni.

För att uppfylla sin anmälningsskyldighet måste den enskilde ha lämnat en definitiv och inte villkorad uppgift om det relevanta förhållandet. Ett rimligt krav är också att uppgiften är så klar och tydlig att det inte behövs någon vidare utredning för att förstå dess innebörd.

Exempel

Kalle har bostadstillägg och meddelar den 25 juni att hans inkomster har ökat då han meddelar att han får utbetalning av privat pension från Skandia. Han uppger dock inte något belopp. Eftersom hans information till oss inte är komplett försöker vi nå honom under slutet av juni, men utan att lyckas. Den 20 juli får vi uppgift från Skandia om att utbetalningarna påbörjades i slutet av juni och att månadsbeloppet är 3 000 kronor. Bostadstillägget räknas om och sänks fr.o.m. augusti. Felutbetalning har således skett i juli. Kalle är återbetalningsskyldig eftersom han inte har fullgjort sin anmälningsskyldighet. Hans anmälan var inte tillräckligt klar och tydlig. En kompletterande utredning behövde göras för att klargöra alla omständigheter i ärendet.

Exempel

Henry har inkomst-, tilläggs- och garantipension och bor i Spanien. På ett levnadsintyg som inkommer den 28 november 2018 informerar han Pensionsmyndigheten om att han har flyttat, och han uppger en ny adress i Argentina. Det framgår inte av intyget när han flyttade till Argentina. Eftersom garantipension inte kan betalas ut vid bosättning i Argentina har rätten till förmånen upphört. Pensionsmyndigheten utreder med Henry om han numera har sitt permanentboende i

Argentina och från vilken tidpunkt det gäller. Det visar sig att han bor där permanent från och med den 26 augusti 2018.

Uppgiften är tillräckligt definitiv för att anmälningsskyldigheten kan räknas som uppfylld i samband med att levnadsintyget inkommit, eftersom uppgiften räcker för att dra in garantipension framåt i tiden.

Beslut om att dra in garantipension fattas den 29 mars 2019. Därmed, och med tanke på när anmälan gjordes, så borde återbetalningsskyldighet för september-november 2018 bara kunna baseras på att anmälningsskyldigheten inte är fullgjord. För perioden december 2018 - mars 2019 kan återbetalningsskyldighet förmodligen bara bedömas utifrån bestämmelsen om huruvida Henry har insett eller skäligen borde ha insett felutbetalningarna under denna senare period.

Det är den enskildes ansvar att lämna uppgifter som inte kräver förtydligande. Däremot har Pensionsmyndigheten en serviceskyldighet mot den enskilde som lämnar en otydlig uppgift, att hjälpa denne att komplettera sin anmälan. Om Pensionsmyndigheten anser att uppgiften är så pass otydlig att t.ex. förmånen kan beräknas på olika sätt utifrån den lämnade uppgiften, så har anmälningsskyldigheten inte uppfyllts. Den uppfylls i så fall först när den enskilde har tydliggjort uppgiften. Även om Pensionsmyndighetens utredningsskyldighet startar, så innebär det inte nödvändigtvis att den enskildes anmälningsskyldighet är fullgjord.

Exempel

Gunnar får bostadstillägg för sin bostadsrätt. Uppgift inkommer från Skatteverket om att Gunnar äger ytterligare en fastighet (taxeringsvärdet för den fastighet han inte bor på räknas som en tillgång). Handläggaren kontaktar Gunnar per brev och informerar om uppgiften från Skatteverket, och ber att få in uppgift om övriga tillgångar och skulder för att kunna beräkna sammanlagd förmögenhet. Gunnar ges även tillfälle att yttra sig över uppgiften från Skatteverket. Först när dessa uppgifter inkommit till Pensionsmyndigheten och den sammanlagda förmögenheten kan beräknas, har Gunnar fullgjort sin anmälningsskyldighet.

6.2.1. Ingen anmälan krävs vid kännedom om uppgiften

Anmälan om ändrade förhållanden behöver inte göras om myndigheten redan har kännedom om ändringen och därför saknar behov av en anmälan (110 kap. 46 § fjärde stycket SFB). Enligt Högsta förvaltningsdomstolen är den enskilde inte skyldig att göra en anmälan om myndigheten redan har tillgång till uppgifterna, om än i ett annat ärende (HFD:s mål nr 3218–16). En uppgift om civilstånd som lämnats till stöd för beräkning av allmän pension får anses ha lämnats även i t.ex. ett ärende om bostadstillägg, oavsett om det varit den enskildes avsikt eller inte.

Exempel

Oscar har förlängd barnpension och avbryter sina studier den 28 februari. Den 5 mars får Pensionsmyndigheten uppgift från CSN om att Oscar inte längre är berättigad till studiehjälp och uppgiften tillförs ett av hans ärenden. När Pensionsmyndigheten får impulsen är det för sent att dra in förmånen för mars månad. I och med att uppgiften från CSN förs in i ett ärende behöver Oscar inte anmäla studieavbrottet. Återbetalningsskyldighet får i stället prövas på grunden att han har insett eller skäligen borde ha insett felutbetalningen.

6.2.2. Mindre ökning av inkomst eller förmögenhet

Anmälan behöver inte göras i ett ärende om bostadstillägg eller äldreförsörjningsstöd om ändringen innebär att inkomsterna eller förmögenheten endast har ökat i mindre omfattning (110 kap. 46 § fjärde stycket SFB). I PFS 2014:4 anges att med mindre omfattning menas att ökningen på årsbasis understiger 1 000 kronor avseende inkomsterna och 5 000 kronor avseende förmögenhet sedan föregående beslut. För makar gäller beloppsgränserna per make.

6.2.3. När anmälningsskyldighet kan anses ha inträtt

Tidpunkten för när uppgifts- och anmälningsskyldighet kan anses ha inträtt får ofta betydelse för hur stort belopp den enskilde är återbetalningsskyldig för. Det är viktigt att Pensionsmyndigheten fastställer när den enskilde har fått kännedom om ett visst faktum eller förhållande som kan påverka rätten till ersättning. Det är vid denna tidpunkt som den enskildes anmälningsskyldighet inträder. Endast ersättning som den enskilde fått efter anmälningsskyldighetens inträde, kan anses vara felaktigt utbetald (Lavin, s. 156 f).

Av 110 kap. 47 § SFB framgår att skyldighet att anmäla ändrade förhållanden enligt 46 § ska ske så snart som möjligt och senast 14 dagar efter det att den enskilde (anmälningsskyldige) fick kännedom om förändringen.

Exempel

Maja får bostadstillägg som ensamstående. Den 20 augusti meddelar hon Pensionsmyndigheten att hon sedan den 19 juli är gift med Lucas och bor ihop med honom. Maja får för mycket i bostadstillägg i augusti månad. Hon borde ha anmält de ändrade familje- och boendeförhållandena senast den 2 augusti. Hon har meddelat förändringen för sent och hon är därför återbetalningsskyldig för augusti.

6.2.4. Inkomst av näringsverksamhet

Att fastställa tidpunkten för när den enskilde ska anmäla ändrad inkomst i form av näringsverksamhet i ärende om bostadstillägg kan vara problematiskt eftersom överskott i inkomstslaget näring är beroende av intäkter och kostnader under inkomståret. Beroende på vilken typ av räkenskapsår som används för redovisning bör i flertalet fall tidpunkten för anmälan om högre

inkomst kunna kopplas till inkomstårets slut. En näringsidkare bör då förväntas kunna ha en överblick över alla händelser i sin verksamhet.

6.2.5. Uppgifter från annan än den enskilde

Om någon annan än den enskilde har lämnat en felaktig uppgift till Pensionsmyndigheten och det har lett till att fel ersättning har betalats ut, kan den enskilde bli återbetalningsskyldig. Återbetalningsskyldigheten beror på om hen har känt till att uppgiften som lämnats till Pensionsmyndigheten var felaktig. Den enskilde ska dock normalt få veta vilka uppgifter som Pensionsmyndigheten har fått från någon annan än den enskilde själv 25 § FL.

7. Återbetalningsskyldighet när felutbetalningen inte är orsakad av den enskilde

Kapitlet beskriver bedömningen av återbetalningsskyldigheten när den enskilde inte har förorsakat den felaktiga utbetalningen. Den enskilde har alltså här inte lämnat några oriktiga uppgifter och inte heller underlåtit att fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet. Ersättningen har trots det lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp.

Det kan vara Pensionsmyndigheten som har orsakat felutbetalningen genom till exempel räknefel, felaktig tillämpning av bestämmelserna eller något förbiseende. Det kan också vara felaktiga uppgifter från till exempel en annan myndighet.

Det kan också vara att Pensionsmyndigheten har fått in ändrade uppgifter från den enskilde eller t.ex. någon annan myndighet men dröjt med att fatta beslut utifrån de nya uppgifterna.

7.1. Bedömningen av har insett eller skäligen borde ha insett

Om den enskilde inte har orsakat felutbetalningen är återbetalningsskyldighet endast aktuell under förutsättning att hen har insett, eller skäligen borde ha insett, att utbetalningen var felaktig eller för hög (108 kap. 2 § andra stycket SFB).

Med skäligen bort inse menas att den enskilde haft goda skäl att inse felaktigheten. Den enskilde ska ha kunnat förstå att hen inte varit berättigad till det uppburna beloppet (Lavin, s. 121).

Det krävs att mottagaren har kunskap om de relevanta faktiska förhållanden som bidragit till felet, insikt om förhållandenas betydelse i sammanhanget och kunskap om reglernas innebörd och rätta tillämpning. Det krävs emellertid inte att den enskilde vet varför det har blivit fel (Lavin, s. 122).

För att kunna avgöra om den enskilde har kunnat förstå att hen inte varit berättigad till den felaktiga utbetalningen, dvs. att hen har haft goda skäl att inse felaktigheten, måste Pensionsmyndigheten sätta sig in i vilken situation den enskilde befunnit sig i vid utbetalningstillfället. För att kunna göra detta kan en rad olika individuella omständigheter behöva beaktas såsom det felaktiga beloppets storlek, tidigare erfarenhet av socialförsäkringen, den information Pensionsmyndigheten lämnat före och i samband med utbetalningen, vad den enskilde anfört i kommunikationen med Pensionsmyndigheten, den enskildes kunskapsnivå, det aktuella regelverkets komplexitet, Pensionsmyndighetens handlande m.m. Även tillfälliga omständigheter såsom nedsatt förmåga att förstå gällande regler och information i samband med sjukdom eller sorg kan behöva beaktas vid denna bedömning.

JO har påpekat vikten av att det görs en individuell bedömning i varje enskilt ärende (JO dnr 5060–2012).

Exempel

Maria beviljades omställningspension för tiden december 2016 till och med november 2017. Ett systemfel orsakade att utbetalningarna av omställningspension fortsatte till och med januari 2019. Maria hade informerats i beslutet hur länge förmånen skulle utbetalas samt att hon inte kunde beviljas ytterligare efterlevandepension efter november 2017. Efter en sammantagen bedömning beslutade Pensionsmyndigheten att hon var återbetalningsskyldig på grunden att hon skäligen borde ha insett att utbetalningarna från och med december 2017 var felaktiga.

Exempel

Svea har bostadstillägg och hennes inkomster ökar när hennes tjänstepension från Alecta börjar betalas ut med 30 000 kronor per år vilket hon meddelar Pensionsmyndigheten samtidigt som hon får beslutet och första utbetalningen från Alecta. Pensionsmyndigheten dröjer med att räkna om bostadstillägget och felutbetalning sker för tre månader. Bostadstilläggets storlek beror på den enskildes inkomster så Svea bör skäligen ha insett att hon fick för högt bostadstillägg när bostadstillägget förblev oförändrat trots att hennes inkomster hade ökat. Hon är därför återbetalningsskyldig.

7.1.1. När borde den enskilde skäligen ha insett?

För återbetalningsskyldighet på denna grund måste den enskilde senast vid tidpunkten för utbetalningen ha insett eller borde skäligen ha insett att utbetalningen var felaktig/för hög (Lavin s. 132).

Att en enskild inser eller skäligen borde ha insett att en utbetalning är felaktig först efter det att hen fick den felaktiga utbetalningen innebär att den enskilde inte kan anses återbetalningsskyldig för det eller de felaktiga belopp hen fått dessförinnan (Lavin s. 131 f).

7.1.2. Vilka uppgifter ska ligga till grund för bedömningen

Bedömningen av om den enskilde skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig ska göras utifrån de uppgifter som den enskilde lämnat till Pensionsmyndigheten och de uppgifter som Pensionsmyndigheten lämnat till den enskilde.

Pensionsmyndigheten måste väga de skäl som talar för att den försäkrade skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig mot de skäl som talar för att hen inte skäligen borde ha insett det.

7.1.3. Grundläggande kunskap

Inom all rättstillämpning utgår man från att en medborgare ska känna till innehållet i gällande författningar (Lavin, s. 126). Den som uppbär en förmån från Pensionsmyndigheten har en skyldighet att anmäla de förändringar som påverkar förmånen.

Med den utgångspunkten har Pensionsmyndigheten vissa förväntningar på vad den enskilde ska ha för kunskap om förmånen, oavsett om hen har fått informationen till sig från Pensionsmyndigheten i form av beslut etc. eller inte. Kunskapen om de grundläggande förutsättningarna om rätten till förmån är utgångspunkten vid en bedömning av om den enskilde har insett eller skäligen borde ha insett att för högt eller felaktigt belopp betalats ut. Ju mer komplext ett regelverk är för en förmån, desto svårare kan man anta att det är för den enskilde att förstå förutsättningarna som påverkar hens rätt till den.

För den enskilde kan det vara lättare att förstå om rätten till förmån helt har upphört än om ett för högt belopp har betalats ut.

Exempel

Agda har garantipension och bostadstillägg. Hon meddelar Skatteverket att hon flyttar till USA. Skatteverket meddelar Pensionsmyndigheten att Agda utvandrat men det dröjer tre månader innan förmånerna dras in. Agda bör skäligen ha insett felutbetalningen eftersom garantipension och bostadstillägg är bosättningsbaserade förmåner som bara kan betalas ut vid bosättning i Sverige.

Exempel

Irma får änkepension efter att hennes man David gått bort 2012. I juni 2018 gifter hon om sig med Arvid. Pensionsmyndigheten får samma månad uppgift om giftermålet från Skatteverket. Hon fortsätter att få änkepensionen utbetalad även efter giftermålet i ytterligare två månader innan Pensionsmyndigheten drar in förmånen. Eftersom Irma har ändrat sitt civilstånd från änka till gift anser Pensionsmyndigheten att Irma skäligen borde ha insett att utbetalningarna av änkepension var felaktiga. Detta eftersom en grundläggande och självklar förutsättning för rätten till änkepension har upphört.

Exempel

Marjatta har allmän pension och anmäler till Pensionsmyndigheten att hon gift sig. Felutbetalning sker under tre månader innan Pensionsmyndigheten räknar om hennes tilläggspension enligt reglerna för gift. Att pensionen räknas till ett lägre belopp som gift är inte en grundläggande förutsättning för förmånen. Utifrån övriga omständigheter i ärendet får prövning göras om Marjatta har kunnat inse att hon fått för högt belopp.

Exempel

Preben har garantipension. Han får amerikansk pension som reducerar garantipensionen. Felutbetalning har skett fyra månader efter att uppgift inkom från utländska myndigheten om beviljad pension. Preben borde skäligen ha insett att han fått för mycket garantipension

eftersom det anses som grundläggande kunskap att garantipensionen minskas av utländsk pension.

Exempel

Kerstin har bostadstillägg och flyttar till en bostad som har lägre bostadskostnad. Hon meddelar flyttningen i tid men felutbetalning uppstår under tre månader eftersom Pensionsmyndigheten dröjer med att räkna om bostadstillägget. Kerstin bör ha insett att hon fått för högt bostadstillägg eftersom det är en grundläggande förutsättning att bostadskostnaden påverkar bostadstillägget.

7.1.4. Omständigheter som påverkar bedömningen av om den enskilde skäligen borde ha insett

Omständigheter som kan tala för att den enskilde *inte* skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig kan exempelvis vara om

- det är första gången ersättningen betalas ut,
- utbetalningen är liten,
- skillnaden mellan vad som har utbetalats och vad som skulle ha utbetalats är liten,
- utbetalningsbeloppet har varierat över tid,
- den enskilde har lämnat uppgifter om förändring men det dröjer länge innan Pensionsmyndigheten hanterar uppgiften och fattar nytt beslut,
- den enskilde har lämnat ändrade uppgifter flera gånger utan att förmånen ändras
- den enskilde lämnar uppgift om ändring men Pensionsmyndigheten hinner inte åtgärda direkt, och sen sker det en omräkning av ett annat skäl, t.ex. en årsomräkning

Tidigare erfarenhet av utbetalningar från socialförsäkringen

En omständighet som domstolarna tillmäter betydelse vid bedömningen av vad den enskilde bort inse är hans tidigare erfarenhet av utbetalningar från socialförsäkringen. Om den enskilde tidigare fått utbetalningar av en viss förmån kan detta ha gett en ökad insikt om hur systemet fungerar och hur en utbetalning brukar se ut. En sådan kunskap kan vara en omständighet som talar för att den enskilde skäligen bort inse att utbetalningen varit felaktig. Om den enskilde inte tidigare fått en utbetalning kan detta tala för att den försäkrade inte skäligen bort inse felaktigheten.

Exempel

William var gift när han började ta ut sin garantipension, men skiljer sig kort därefter. Williams pension räknas om på grund av civilståndsändringen. Efter två år gifter sig William på nytt. Han

meddelar Pensionsmyndigheten att han gift sig men det dröjer innan Pensionsmyndigheten räknar om pensionen. Handläggaren ser det som en omständighet som talar för att han skäligen bör ha insett att utbetalningen var felaktig eftersom han har haft tidigare erfarenhet att pensionen är lägre när han är gift.

Felaktigt beslut eller felaktiga uppgifter i beslutsbrevet

Ibland har Pensionsmyndigheten lagt korrekta faktiska omständigheter till grund för sin bedömning i ärendet men trots detta fattat ett felaktigt beslut. Felet kan bestå i rena felskrivningar, misstag vid beräkningar eller andra liknande omständigheter. För återbetalningsskyldighet enligt andra stycket i 108 kap. 2 § SFB krävs att det går att fastställa att den enskilde, med hänsyn till hur beslutet är utformat eller liknande omständigheter, haft goda skäl att inse felaktigheten.

Det är inte alltid lätt för den enskilde att inse att Pensionsmyndigheten grundat sitt beslut om en förmån på felaktiga förutsättningar. Det är därför viktigt att handläggare kontrollerar hur tydligt förmånsbeslutet är formulerat. I beslut om bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd framgår vilka uppgifter som tagits med i beräkningen i ett beslutsunderlag (bilaga). Bedömning får göras utifrån hur tydligt det framgår att något i underlaget inte stämmer, vilket underlag som inte är korrekt och vad den enskilde ska dra för slutsats av detta. Vid ett förstagångsbeslut kan det vara svårt för den enskilde att se att underlaget är ofullständigt t.ex. att viss inkomst saknas i beslutsunderlaget. Däremot om en felaktig uppgift tagits med t.ex. en lägre inkomst än den faktiska, kan det vara mer troligt att den enskilde ska inse att för hög ersättning betalats ut. Det kan också vara avgörande om det är vid första beslutet som det blir fel eller om den enskilde haft tidigare erfarenhet av hur stort belopp som betalas ut och vad som framgått av tidigare beslutsbrev inklusive beslutsunderlaget (bilagan).

Skillnaden mellan faktisk utbetalning och det som borde ha betalats ut

Om skillnaden mellan den faktiska utbetalningen och det som borde ha betalats ut är större än vad den enskilde hade anledning att förvänta sig kan det vara ett skäl till att den enskilde skäligen bort inse felaktigheten.

Exempel

Ali har bostadstillägg och ansöker om mer bostadstillägg eftersom hyran ökat med 200 kronor per månad, övriga omständigheter oförändrade. Ali får vid nytt beslut om bostadstillägg en ökning av bostadstillägget med 1 200 kronor per månad. Ali bör skäligen ha insett att för högt bostadstillägg betalats ut.

Dubbla ersättningar

Om den enskilde får två utbetalningar avseende samma tidsperiod innebär det i regel att hen skäligen bort inse felaktigheten.

Rätten till förmån har upphört

Om en grundläggande och självklar förutsättning för rätt till en ersättning har upphört kan det vara ett skäl till att den enskilde skäligen bort inse felutbetalningen, särskilt om detta framgår av beslutsbrevet.

Bristande kunskap om reglerna

Den enskilde kan hävda att hen inte kände till vilka bestämmelser som gäller för en viss förmån eller att hen var skyldig att anmäla ändrade förhållanden.

Inom all rättstillämpning utgår man ifrån att en medborgare ska känna till innehållet i gällande författningar (se exempelvis Lavin, s.126). Det innebär att bristande kunskap bara undantagsvis är ett skäl till att den enskilde inte borde ha insett att en utbetalning var felaktig. Ett exempel på ett sådant undantag är om den enskildes missuppfattning eller bristande kunskap om en viss regel är ursäktlig. Kammarrätten i Göteborg tog vid bedömningen i ett mål hänsyn till den begreppsförvirring som rådde vid namnändring av vissa förmåner (Kammarrätten i Göteborgs dom 2390-08).

Personliga omständigheter

Även tillfälliga omständigheter såsom nedsatt förmåga att förstå gällande regler och information i samband med allvarlig sjukdom eller sorg kan behöva beaktas vid bedömningen av om den enskilde skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig.

Flera anmälningar- inte längre bort inse

Om den enskilde har lämnat uppgift om förändring vid flera tillfällen, utan att Pensionsmyndigheten har vidtagit någon åtgärd så kan förväntningarna på den enskilde att bort inse minska efterhand. Efter första anmälan kan den enskilde ännu anses skäligen bort inse. Men om den enskilde på nytt anmäler samma förändring, och Pensionsmyndigheten fortfarande inte räknar om ersättningen, kan man inte längre förvänta sig att den enskilde ska inse att utbetalningen är felaktig.

Exempel

Ronaldo meddelar på ett levnadsintyg den 25 oktober 2017 att han gift sig den 2 april 2017. Ändringen uppmärksammas inte av Pensionsmyndigheten och ersättningen fortsätter utbetalas, med för högt belopp. Den 20 oktober 2018 inkommer Ronaldo på nytt med ett levnadsintyg där han uppger att han är gift sedan den 2 april 2017. Omräkning görs den 2 februari 2019.

För perioden maj 2017 – oktober 2017 är Ronaldo återbetalningsskyldig för att han inte uppfyllt sin anmälningsskyldighet. För perioden november 2017 – oktober 2018 kan Ronaldo bli återbetalningsskyldig om han skäligen bort inse att utbetalningen utgått med för högt belopp då hans pension inte förändrades efter att han anmält förändringen. Även om man bedömer att han bort inse, så faller den bedömningen för perioden november 2018 – januari 2019 eftersom han inte bort inse att utbetalningen fortfarande är felaktig efter en andra

anmälan. Ronaldo är då inte återbetalningsskyldig för den sista perioden.

Exempel

Sirpa uppbär änkelivränta sedan mars 1992. I maj 1996 börjar Sirpa sammanbo med Ove vilket innebär att rätten till änkelivränta upphör i juni 1998. I september 1999 samt januari 2001 ansöker Sirpa om bostadstillägg och båda gångerna uppger hon att hon är sammanboende med Ove. Handläggaren missar att Sirpa uppbär änkelivränta och att rätten till den påverkas av sammanboendet. Förmånen fortsätter därför att utbetalas. I januari 2019 upptäcker en handläggare att Sirpa är sammanboende med Ove och att rätten till förmånen upphörde i juni 1998. Änkelivräntan dras in från och med februari 2019 och ärendet lämnas till återkrav. Sirpa bedöms som ej återbetalningsskyldig eftersom hon inte skäligen borde ha insett de felaktiga utbetalningarna. Hon har anmält ändrade boendeförhållanden två gånger och förmånen har fortsatt löpa under lång tid vilket medför att Pensionsmyndigheten inte kan hävda att Sirpa skäligen borde ha insett att utbetalningarna var felaktiga.

Praxis

I FÖD mål nr 1240–1987 hade en person A gift om sig i september 1983 och fortsatt att uppbära änkepension fram till och med september 1985. A hade uppmärksammat Försäkringskassan på giftermålet den 1 juni 1984 men trots detta alltså fortsatt att erhålla änkepension. FÖD ansåg att A genom att underlåta att fullgöra sin anmälningsskyldighet förorsakat att änkepension utgått felaktigt under perioden oktober 1983-maj 1984 och att A därför var återbetalningsskyldig för perioden. FÖD ansåg vidare att A i vart fall vid tidpunkten för anmälan om giftermålet i juni 1984 skäligen bort inse att hon som gift inte ägt uppbära änkepension. FÖD konstaterade att denna regel är av så grundläggande och självklar natur att A utan att ens ha tillgång till lagtexten bör ha förstått att en sådan princip gäller. A ansågs därför återbetalningsskyldig även för perioden juni 1984-september 1985.

I RÅ 2007 ref.8 hade en arbetslös person A efter att ha begärt omprövning av Försäkringskassans beslut att dra in hennes sjukpenning fått sådan ersättning retroaktivt och därigenom fått både sjukpenning och arbetslöshetsersättning för samma tid. A-kassan beslutade därför att återkräva arbetslöshetsersättning. Regeringsrätten konstaterade att arbetslöshetsersättning utgått felaktigt eftersom A bedömts arbetsoförmögen genom Försäkringskassans omprövningsbeslut. Enligt gällande regler var A återbetalningsskyldig endast om hon vid utbetalningstillfället skäligen bort inse att hon inte hade rätt till ersättning. Regeringsrätten konstaterade att vid utbetalningstillfället gällde Försäkringskassans tidigare beslut som innebar att A ansågs arbetsför. A kunde därför inte anses ha skäligen bort inse att hon inte hade rätt till arbetslöshetsersättningen. Den omständigheten att det var hon själv som begärt omprövning påverkade inte bedömningen.

I Kammarrätten i Stockholms dom 649–09 hade Försäkringskassan återkrävt bostadstillägg som utgått felaktigt till A under tre månader på den grunden att

A bort inse att för hög ersättning utgått. A däremot hävdade att han varit i god tro angående utbetalningarna. Mot bakgrund av att den sammanlagda ersättning A fått i bostadsbidrag och bostadstillägg översteg hans bostadskostnad ansåg domstolen att A skäligen bort inse att bostadstillägget lämnats med för högt belopp.

I FÖD 22–1993 hade en livräntetagare A fått ett arbete med högre lön som medfört att han inte längre var berättigad till arbetskadelivränta. A anmälde den nya inkomsten först efter sex månader. Försäkringskassan ansåg att A erhållit livränta felaktigt genom att inte i tid meddela den nya inkomsten och beslutade därför om återkrav. FÖD konstaterade emellertid att det i det här fallet inte fanns något författningsstöd för att kräva att den nya inkomsten skulle anmälas. FÖD ansåg däremot att A bort inse att han inte var berättigad till livränta sedan inkomstförhållandena förändrats.

I FÖD 1859–1989 hade A beviljats hel sjukpenning för en period och därefter halv sjukpenning för en efterföljande period. Till följd av Försäkringskassans hantering fick A emellertid felaktigt hel sjukpenning utbetalad vid två tillfällen när endast halv sjukpenning skulle utgått. FÖD konstaterade att sjukpenning hade utbetalats med varierande belopp och avdrag under perioden. Med hänsyn till detta och vad som framkommit om A:s hälsotillstånd ansåg FÖD att A skäligen inte bort inse att han fått för hög sjukpenning. Någon återbetalningsskyldighet ansågs därför inte föreligga.

I FÖD mål nr 1701–1987 hade Försäkringskassan till följd av ett inmatningsfel utbetalat för hög barnpension (i form av tilläggspension) till A. I beslutsmeddelandet den 26 januari 1981 angavs årsbeloppet till sammanlagt 8 230 kronor. I samband med beslutet utbetalades 4 895 kronor för perioden juli 1980-januari 1981. Den första månadsutbetalningen gjordes i februari 1981 med 1 099 kronor (949 kronor efter skatt). Månadsbeloppet översteg med ca 400 kronor vad som angavs i beslutsmeddelandet och vad som utbetalades retroaktivt. FÖD ansåg att skillnaden mellan vad som beviljats och angetts i beslutet och de belopp som utbetalts från och med februari 1981 varit så stor att A skäligen bort inse att barnpension utgått med för högt belopp och att A därmed var återbetalningsskyldig. Två ledamöter i FÖD var skiljaktiga. De ansåg att omständigheterna inte varit sådana att A skäligen bort inse att barnpension utgått med för högt belopp.

I FÖD 408–1984 hade A under en period felaktigt uppburit kontant arbetsmarknadsstöd (KAS) samtidigt med änkepension. Länsarbetsnämnden beslöt att A skulle återbetala vad som utgått i KAS. FÖD konstaterade att A inte kunde åläggas återbetalningsskyldighet på den grunden att anmälningsskyldighet inte fullgjorts. När det gällde frågan om A skäligen bort inse att hon inte var berättigad till KAS ansåg FÖD följande. Det hade inte lämnats någon information till A om regeln att KAS skulle nedsättas med vad som utgick i änkepension vare sig i ansökningsformuläret eller i beslutet om KAS eller i samband med utbetalningen. Med hänsyn till den bristfälliga informationen som A fått ansågs det inte kunna hävdas att A skäligen bort inse att hon inte var berättigad att uppbära KAS vid sidan av änkepension. FÖD ansåg vidare att det inte heller med fog kunde göras gällande att detta förhållande låg i öppen dager eftersom änkepensionen var avsedd att ersätta

ett försörjningsbidrag som utgått från den avlidne maken och inte förlust av egen arbetsinkomst. FÖD fann således att A inte heller på denna grund skäligen bort inse att KAS utgick obehörigen.

I FÖD 2700–1982 hade en person A beviljats kommunalt bostadstillägg från och med januari 1980 med 440 kronor per månad. I april 1980 ingav A en ny ansökan om bostadstillägg och angav då att han var sammanboende med en kvinna som arbetade. Till följd av felaktig handläggning påfördes emellertid A hela bostadskostnaden och beviljades bostadstillägg med 794 kronor per månad från och med januari 1980. Senare framkom att A uppburit för högt bostadstillägg bostadsstöd. A anförde att han fått hjälp av en tjänsteman på Försäkringskassan med att fylla i ansökan och då talat om att han var sammanboende. FÖD ansåg emellertid att A främst med hänsyn till storleken av den höjning han fått skäligen bort inse att han erhöll för mycket ersättning.

7.1.5. Har insett eller skäligen borde ha insett i förhållande till vårdnadshavare/förmyndare

Om en minderårig fått en felaktig utbetalning av barnpension, efterlevandestöd eller barnlivränta ska som tidigare nämnts vårdnadshavaren/förmyndaren vara adressat för själva återkravsbeslutet. Se avsnitt 4.1. *Felaktig utbetalning till minderårig.*

Vårdnadshavare/förmyndaren tar emot ersättningen för barnets räkning och företräder också den omyndiga i ekonomiska angelägenheter och är den som kan bedöma om för mycket ersättning har betalats ut. Det är även hen som har kontakten med myndigheten. Genom att vårdnadshavaren/ förmyndaren inte fullgör en uppgifts- eller anmälningsskyldighet kan denne orsaka en felaktig utbetalning. Det vill säga frågan om har insett eller skäligen borde ha insett ska därför bedömas i förhållande till vårdnadshavaren/förmyndaren.

8. Eftergift

När den enskilde har bedömts vara återbetalningsskyldig enligt grunderna i 108 kap. 2–7 § eller 10 § SFB, ska myndigheten pröva om det finns särskilda skäl för eftergift enligt 108 kap. 11 § SFB. Detta kapitel beskriver vad som gäller vid eftergiftsprövningen.

8.1. Allmänt

Huvudregeln är att felaktigt utbetalda belopp ska återkrävas.

Enligt 108 kap. 11 § SFB får Pensionsmyndigheten dock helt eller delvis efterge krav på återbetalning om det finns särskilda skäl. Eftergift får inte beviljas godtyckligt utan det måste finnas objektiva och godtagbara skäl för att fordringen efterskänks (Kammarrätten i Göteborgs dom den 12 september 2013 i mål nr 6248-12, Kammarrätten i Stockholms domar den 4 februari 2016 i mål nr 13521-15 och 13524-15, samt den 16 mars 2016 i mål nr 26337-15).

Det är Pensionsmyndigheten som ska visa att förutsättningarna för återbetalningsskyldighet föreligger (HFD 2011 ref. 81). För eftergift är det dock den enskilde som har bevisbördan, och alltså ska visa att det finns särskilda skäl för eftergift. Innan ett beslut om återkrav fattas ska den enskilde ges möjlighet att anföra skäl för eftergift (25 § FL). Alla relevanta omständigheter som finns i ärendet ska påverka bedömningen oavsett om skälen återopas av den enskilde eller inte.

Eftergift kan komma i fråga för att mildra konsekvenserna av det stränga personliga ansvar som följer av återbetalningsskyldigheten och för att anpassa återbetalningsbeloppets storlek till den enskildes ekonomiska och sociala situation (RÅ 2008 ref. 2).

Vid prövningen om den enskilde kan beviljas eftergift ska det alltid göras en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Bedömningen av vad som utgör särskilda skäl för eftergift i det enskilda fallet ska vara individuell och sammanvägd (RÅ 2008 ref. 2). I Regeringsrättens dom uttalas att de faktorer som kan behöva beaktas vid eftergiftsprövningen är bland annat:

- orsaken till den felaktiga utbetalningen
- hur lång tid som gått sedan utbetalningen
- beloppets storlek
- den återbetalningsskyldiges ekonomiska förhållanden
- den återbetalningsskyldiges hälsa
- den återbetalningsskyldiges försörjningsmöjligheter

8.1.1. Sammanvägd bedömning av skälen för och emot eftergift

Vid genomgång av praxis framgår tydligt att bedömningarna av vad som utgör särskilda skäl för eftergift är vitt skilda. Omständigheter som i ett mål kan motivera beslut om hel eftergift kan i annat bedömas som otillräckliga

för eftergift. Denna skillnad kvarstår även om man jämför bedömningen i mål med till synes likvärdiga förhållanden. Domstolarna lägger sällan ett visst förhållande till grund för sin eftergift. I stället är det som sagts ovan fråga om en sammanvägd bedömning. Varje sådan sammanvägd bedömning är unik för de förutsättningar som råder i det enskilda ärendet. Med hänsyn till den beskrivna osäkerheten är det inte möjligt att sammanställa praxis i fråga om bedömningen av vad som utgör särskilda skäl för eftergift.

I det följande beskrivs i huvudsak i stället sådana omständigheter som domstolarna brukar motivera ett beslut om eftergift med. Om en eller flera sådana omständigheter förekommer i ett visst ärende kan det vara aktuellt med eftergift.

Denna sammanvägda bedömning av den enskildes möjligheter att betala tillbaka skulden kan vara komplicerad. Som ovan nämnts får eftergift inte beviljas godtyckligt, utan det ska finnas ett objektiva, godtagbart skäl (se t.ex. Kammarrätten i Göteborgs dom den 12 september 2013 i mål nr 6248-12). Att den enskilde är ung eller gammal utgör i sig inte något särskilt skäl för eftergift. Däremot kan den enskildes ekonomiska och sociala situation variera beroende på den enskildes ålder. Eftergift beviljas alltid efter den enskildes individuella situation.

8.1.2. Betydelsen av skälen för återbetalningsskyldighet

Eventuell eftergift är mer eller mindre avhängig den enskildes insikt om att en utbetalning är felaktig. Ju mer medveten den enskilde varit om en felaktighet och ju mer den enskilde medverkat till att felaktigheten uppkommit desto mindre är utrymmet för att bevilja eftergift.

Om en enskild lämnat felaktiga uppgifter till Pensionsmyndigheten och dessa uppgifter föranlett en felaktig utbetalning måste Pensionsmyndigheten överväga om den enskilde handlat medvetet. Om en enskild medvetet lämnat felaktiga uppgifter till Pensionsmyndigheten är utrymmet för att bevilja eftergift begränsat. I HFD 2011 ref. 61 konstaterade domstolen att det aktuella återbetalningskravet avsåg utbetalningar som hade sin grund i brott mot Försäkringskassan. Enligt domstolen behövde detta i och för sig inte utesluta att eftergift kunde beviljas men i ett sådant fall borde det krävas mycket starka skäl för att eftergift till någon del skulle kunna medges. Utöver detta gjorde domstolen även det principiella uttalandet att eftergift inte kan komma i fråga, i ett fall som detta, på grunden att återbetalningskravet avser en lång period och ett stort belopp.

Enligt 108 kap. 2 § SFB blir den enskilde återbetalningsskyldig om hen underlåter att uppfylla en anmälningsskyldighet och den uteblivna anmälan får som konsekvens att felutbetalning sker. Att den enskilde inte anmält behöver inte innebära att skäl saknas för eftergift.

Pensionsmyndigheten anser att den enskilde har en anmälningsskyldighet även om hen inte har insett att förändringar skett som påverkar den aktuella förmånen. Vid bedömningen av frågan om eftergift ska medges helt eller delvis bör finnas ett utrymme att beakta vilka ändrade förhållanden som förmånstagaren kan antas ha insett att hen bort anmäla (prop. 2008/09:200 s. 571).

Att den enskilde inte förstått att en utbetalning var felaktig kan ha betydelse i bedömningen om eftergift. Ibland har den enskilde fått felaktig eller otillräcklig information av myndigheten. Vanligtvis har den enskilde då trott att hen inte behövt lämna en viss uppgift eller göra en viss anmälan. Den enskildes ansvar när det gäller återbetalningsskyldigheten på grund av uppgifts- och anmälningskyldigheten är långtgående. Därför blir hen återbetalningsskyldig trots den felaktiga informationen. I sådant fall kan möjligheten att bevilja eftergift användas för att ge återbetalningsskyldigheten en rimlig omfattning. (Lavin, Rune, Återbetalning av social ersättning, Norstedts, 1986, s.160)

Denna bedömning är utesluten när återbetalningsskyldigheten grundas på att den enskilde medvetet lämnat felaktiga uppgifter till Pensionsmyndigheten eller den enskilde insett att en utbetalning varit felaktig.

8.1.3. Bristande betalningsförmåga

Pensionsmyndigheten kan bevilja en enskild eftergift av ekonomiska skäl när hen inte har möjlighet att betala tillbaka hela det felaktigt utbetalade beloppet. Det är därför viktigt att utreda den enskildes ekonomiska situation i samband med eftergiftsprövningen. Om den enskilde uppger att hen inte har betalningsförmåga måste detta förhållande utredas. Pensionsmyndigheten behöver i vissa fall bedöma den enskildes framtida möjligheter att återbetala sin skuld. Att den enskilde har en bristande betalningsförmåga är ett skäl som talar för eftergift. Dock kan det i det enskilda fallet finnas andra tyngre vägande skäl som talar emot ett beslut om eftergift.

Det är viktigt att myndigheten klargör huruvida den enskildes ekonomi kan anses tåla en återbetalning (jfr Lavin a.a. s. 166). När Pensionsmyndigheten bedömer den enskildes betalningsförmåga och de ekonomiska konsekvenserna av ett återkravsbeslut används samma beräkningsmodell som när fordringar drivs in med hjälp av Kronofogdemyndigheten (KFM). Beräkningen baseras på ett s.k. normalbelopp som KFM bestämmer varje år. Normalbeloppet finns i KFM:s föreskrifter (KFMFS) om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön och är avsett att räcka till gäldenärens alla vanliga levnadskostnader utom bostadskostnaden (7 kap. 5 § utsökningsbalken). Till de vanliga levnadskostnaderna räknas normala hushållsutgifter såsom utgifter för mat, kläder, tvätt, hygien, el, telefon, TV-avgifter, försäkringar, medlemsavgifter samt, i särskilda fall, utgifter med anledning av sjukdom (prop. 2015/16:125 s. 158). Det kan även inkludera mindre utgifter för tillfälliga behov.

Ett beslut om återbetalning får inte leda till att den enskilde saknar försörjning för sig och sin familj (Lavin, s. 166).

Om den enskilde har skulder som drivs in av KFM (utmätning), har beviljats skuldsanering, eller om det i övrigt finns något som tyder på att hen har en utsatt ekonomisk situation, så kan det medföra att den enskilde inte har någon betalningsförmåga, eller en begränsad sådan. Dylika omständigheter påverkar Pensionsmyndighetens bedömning av den enskildes möjligheter att beviljas eftergift.

Exempel

Bengt har beviljats skuldsanering. Sedan den 5 september 2016 betalar Bengt 1 500 kronor varje månad på sina skulder i enlighet med beslutet om skuldsanering. Betalningsplanen är över fem år. Pensionsmyndigheten ska i maj 2019 återkräva bostadstillägg för perioden oktober – december 2017 med 3 000 kronor. Fordran är uppkommen efter beslutet om inledd skuldsanering. Pensionsmyndigheten har beräknat Bengts månatliga betalningsförmåga till 2 500 kronor per månad. I KFM:s beräkning har tagits med 1 000 kronor per månad till oförutsedda utgifter. Detta talar för att Bengt har ett visst utrymme att betala skulden.

Tidsperspektiv

Vilket tidsperspektiv som gäller när man bedömer personens betalningsförmåga är inte tydligt reglerat. Kammarrätten i Sundsvall ansåg att bedömningen av återbetalningsförmågan ska göras utifrån en prognos av en överblickbar framtid (dom den 10 december 2003, mål nr 3436-00).

Av doktrin (Lavin a.a s.164) framkommer uppfattningen att den enskildes aktuella situation ska ligga till grund för bedömningen av eftergift när återbetalning ska ske omgående, men att myndigheten i annat fall behöver bedöma den enskildes utsikter framgent att återbetala. Myndigheten ska fastställa ett sannolikt högsta återbetalningsbelopp och samtidigt tillse att den enskilde inte hamnar under existensminimum (a.a. s. 166).

Försäkringskassan har i sin vägledning om återkrav (2005:3, s. 43) angett att myndigheten ska bedöma om den enskilde kommer att få en sådan ekonomi att hen kan betala tillbaka hela eller delar av skulden. Normalt är det rimligt att göra denna bedömning för tre år framåt. Tidsperioden på tre år framåt gäller bara för ställningstagandet till betalningsförmågan och den faktiska återbetalningstiden kan bli längre än tre år.

Om Pensionsmyndigheten kan konstatera att den enskilde t.ex. genomgår skuldsanering eller studerar och kommer att få avsevärt förbättrad betalningsförmåga efter skuldsaneringen eller studierna kan tidsperspektivet dock vara längre. Det innebär att Pensionsmyndigheten ska göra en prognos på om den enskilde kommer att få en sådan ekonomi att hen kan betala hela eller delar av skulden.

Om den enskilde har allmän pension och bostadstillägg vet Pensionsmyndigheten i normalfallet när eftergift prövas hur hans inkomster är och kommer att bli. I princip är det de inkomster personen har vid prövningen av eftergift som hen kommer att ha framöver också. Den enskildes betalningsförmåga kan alltså oftast bedömas utifrån vad som gäller vid tillfället för bedömning av eftergift (jfr Lavin, 1986, s. 165-166).

Vid beviljad skuldsanering

Ibland hävdar den enskilde att hen inte kan återbetala på grund av skuldsanering. I sådana fall behöver Pensionsmyndigheten dels avgöra när felutbetalningen gjordes men också när skuldsaneringen inleddes och när den

beviljades. Återbetalningsskyldighet ska prövas på samma sätt oavsett när felutbetalningen inträffade, dvs. oavsett när skuldsanering inleddes och beviljades. Däremot påverkar datumet för felutbetalningen möjligheten till eftergift.

En fordran är prekluderad om den uppkom innan *inledandebeslutet* och inte anmäldes till Kronofogdemyndigheten innan *beviljandebeslutet* vann laga kraft (30 § skuldsaneringslagen [2016:675] och NJA 2017 s. 357). Följden av att Pensionsmyndighetens fordran är prekluderad är att gäldenären befrias från ansvar för betalning av fordran enligt skuldsaneringslagen (jfr prop. 2015/16:125 s. 60). Befrielsen gäller så länge skuldsaneringen pågår. Den gäller även efter det att skuldsaneringen är fullgjord såvida inte skuldsaneringen upphävs. Befrielsen från betalningsansvaret utesluter dock inte beslut om återkrav för sådana perioder. Den enskilde kan alltså vara återbetalningsskyldig enligt 108 kap. 2 § SFB trots att hen är befriad från ansvaret att betala tillbaka skulden enligt skuldsaneringslagen. Eftersom den enskilde är befriad från betalningsansvar under rådande preklusion så finns inte möjlighet att bevilja eftergift med anledning av skuldsaneringen.

Det förhåller sig däremot annorlunda med felutbetalningar som uppkom efter inledandebeslutet eftersom befrielsen inte omfattar sådana felutbetalningar. Kammarrätten i Stockholm har prövat frågan om eftergift för sådana felutbetalningar. Frågan i kammarrättens mål var om det fanns särskilda skäl att efterge återkravet för en person som beviljats skuldsanering. Försäkringskassans återkrav av felaktigt utbetalt underhållsstöd hade inte omfattats av skuldsaneringen eftersom återkravet uppkom efter beslut om att inleda skuldsanering. Försäkringskassans fordran var alltså inte prekluderad. Kammarrätten beslutade att efterge hela kravet om cirka 2 500 kronor eftersom den enskilde hade beviljats skuldsanering och det rörde sig om ett förhållandevis litet belopp (Kammarrätten i Stockholms dom den 26 augusti 2010 i mål nr 8171–09).

Den enskildes tillgångar

Den enskildes tillgångar kan tas med vid bedömningen av betalningsförmågan. Tillgångar kan till exempel vara pengar på banken, aktier, bostadsrätter, villor, fritidshus, bilar och båtar. Även värdet på den bostad den enskilde bor i ska vara en tillgång som ska beaktas i bedömningen.

8.2. Skäl för eftergift

Detta avsnitt beskriver skäl som kan tala för att den enskilde ska beviljas eftergift. Skälen för eftergift kan variera beroende på orsaken till den felaktiga utbetalningen. Som sagts tidigare är det en individuell och sammanvägd bedömning som måste göras.

8.2.1. Högt återkravsbelopp eller lång återkravsperiod

Om det är fråga om ett högt återkravsbelopp eller en lång återkravsperiod kan det finnas anledning att efterge återkravet helt eller delvis. Ett beslut om eftergift beror oftast på att den enskilde har bedömts inte kunna återbetala beloppet (se avsnitt 8.2.2. *Bristande betalningsförmåga*). Det kan också ha sin grund i att beloppet blivit så stort eller återkravsperioden så lång på grund

av att Pensionsmyndigheten inte gjort något för att förhindra felutbetalningar trots att det funnits skäl till det.

Detta ska i varje enskilt ärende vägas mot de skäl som talar mot ett sådant beslut. En omständighet mot att bevilja eftergift i sådana fall är att den enskilde insett att utbetalningen var felaktig men underlåtit att agera, vilket kan innebära att även ett högt belopp eller en lång återkravsperiod inte leder till eftergift.

8.2.2. Lång tid mellan utbetalning och beslut om återkrav

Om det har gått lång tid mellan felaktiga utbetalningen och tidpunkten för beslutet om återbetalningsskyldighet kan det vara ett skäl för eftergift. Den enskilde kan ha förbrukat pengarna i god tro (Lavin, a.a. s. 168-170).

8.2.3. Den enskildes ålder och hälsa

Pensionsmyndigheten anser att enbart hög ålder inte är ett särskilt skäl för eftergift. Däremot kan den enskildes ålder ha betydelse för bedömningen av hens ekonomiska och sociala situation. Ett skäl mot eftergift kan vara att den enskilde är ung och att hen därför har lång tid på sig att få en betalningsförmåga. Men då måste det också finnas andra skäl som i kombination med den unges ålder tyder på att hen kommer att få betalningsförmåga.

Allvarlig och långvarig sjukdom kan påverka den enskildes insikt och möjlighet att fullgöra sin anmälningsskyldighet vilket kan vara ett särskilt skäl för eftergift.

Exempel

Samira har garantipension och beviljas en utländsk pension men är djupt deprimerad och har en nedsatt kognitiv förmåga, vilket gör att hon har svårt att inse dels själva förändringen, dels att hennes utbetalning är felaktig. Pensionsmyndigheten får efter en tid uppgifter från det berörda landet om att de börjat betala ut pension till Samira.

Samira bedöms som återbetalningsskyldig för perioden då hon inte anmält förändringen. Detta eftersom anmälningsskyldigheten uppstår så fort en anmälningspliktig förändring sker. Anmälningsskyldigheten är alltså inte beroende av om hon är medveten om förändringen eller ej. För perioden efter att uppgiften inkommit bedöms Samira som ej återbetalningsskyldig eftersom hon inte har insett eller skäligen borde ha insett att hon har tagit emot felaktiga utbetalningar.

Eftergiftsbedömningen kan dock leda till eftergift med hänsyn till att hennes hälsotillstånd har medfört svårigheter att fullgöra anmälningsskyldigheten.

8.2.4. Pensionsmyndigheten har medverkat till oriktiga uppgifter

Pensionsmyndigheten råkar ibland orsaka, eller medverka till, att felaktig utbetalning sker. I vissa fall kan detta utgöra skäl för eftergift. När den enskilde undertecknar en ansökan om ersättning ansvarar hen för att uppgifterna i ansökan är riktiga och fullständiga. Detta gäller även om hen

har fått hjälp med att fylla i ansökan. Att den som har hjälpt till med att fylla i ansökan är en tjänsteman hos Pensionsmyndigheten fräntar inte den enskilde hens ansvar för uppgifterna i ansökan. Att Pensionsmyndigheten har bidragit till att uppgifterna i ansökan har blivit felaktiga eller ofullständiga kan emellertid vara ett skäl för att medge eftergift. (FÖD mål 434-1988, ref 1989-16).

8.2.5. Pensionsmyndigheten har känt till felaktiga uppgifter eller ändrade förhållanden

En enskild kan ha anmält ändrade förhållanden till Pensionsmyndigheten, men Pensionsmyndigheten har ändå av olika skäl fortsatt att betala ut en förmån felaktigt. Om Pensionsmyndigheten inte ändrar eller stoppar utbetalningen trots att den enskilde fullgjort sin anmälningsskyldighet kan detta vara ett skäl för eftergift.

8.3. Skäl som talar mot eftergift

I detta avsnitt beskrivs några situationer som talar mot att den enskilde beviljas eftergift. Pensionsmyndigheten menar att en enskild som inser att en utbetalning är felaktig men underlåter att agera mot den kan anses klandervärd. Detta gäller även om hon eller han inte förorsakat den felaktiga utbetalningen. Den enskildes insikt bör även kunna leda till att ett högt belopp eller en lång återkravsperiod inte leder till eftergift.

8.3.1. Den enskilde vill betala tillbaka

Emellanåt hör en person av sig till Pensionsmyndigheten och vill betala tillbaka ett felaktigt utbetalat belopp innan Pensionsmyndigheten har utrett felutbetalningen. Pensionsmyndigheten ska alltid ta emot pengarna, men måste då utreda om den enskilde är återbetalningsskyldig och om det finns skäl för eftergift. Om utredningen visar att den enskilde inte är återbetalningsskyldig måste Pensionsmyndigheten betala tillbaka återbetalningen.

Om den enskilde är återbetalningsskyldig måste Pensionsmyndigheten bedöma om det finns skäl för eftergift. Att den enskilde vill betala tillbaka ett felaktigt utbetalat belopp kan tala för att den enskilde dels har betalningsförmåga, och dels i övrigt befinner sig i en sådan situation att konsekvenserna av återbetalningsansvaret inte behöver mildras i samma utsträckning som om den enskilde inte hade sagt att hen vill återbetala. Det är viktigt att Pensionsmyndighetens beslut formuleras på ett annat sätt i dessa fall än när Pensionsmyndigheten själv har upptäckt en felaktig utbetalning.

8.3.2. Försumlighet och upprepade felutbetalningar

En enskild som har förorsakat en felutbetalning på grund av egen försumlighet (lämnat oriktiga uppgifter eller inte fullgjort sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet) kan beviljas eftergift till exempel av ekonomiska skäl, men om den enskilde vid upprepade tillfällen har förorsakat felutbetalningar kan detta vara en omständighet som talar emot eftergift. Detta gäller även om den enskilde skulle ha beviljats eftergift om det rört sig om en enstaka felutbetalning. Rätten till eftergift bör bedömas restriktivt när den enskilde

ensam är orsak till en felaktig utbetalning och därför hade kunnat begränsa utbetalningarna genom att anmäla rätt förhållanden.

8.3.3. Bidragsbrott

Pensionsmyndigheten måste följa reglerna i 108 kap. 11–14 §§ SFB om eftergift oavsett anledningen till att Pensionsmyndigheten har betalat ut en ersättning felaktigt. När en enskild har lämnat oriktiga uppgifter och Pensionsmyndigheten överväger att polisanmäla för bidragsbrott finns det troligen uppgifter i ärendet som talar mot att bevilja eftergift. Det kan dock i vissa speciella fall finnas andra – starkare – skäl som gör att Pensionsmyndigheten beviljar eftergift.

I ett mål hade länsrätten beviljat eftergift, men Kammarrätten i Göteborg upphävde länsrättens dom och beviljade inte eftergift. I målet hade Försäkringskassan särskilt framhållit till domstolen att eftergift inte bör komma i fråga om någon medvetet har lämnat felaktiga uppgifter i avsikt att få ett bidrag som hen inte har rätt till (Kammarrätten i Göteborgs dom 4220-03).

HFD har uttalat att det i och för sig inte är uteslutet med eftergift när felutbetalningar har skett på grund av bidragsbrott. Men i sådana fall bör det krävas mycket starka skäl för att eftergift till någon del ska kunna medges (HFD mål 7626-10). I det målet beviljades ingen eftergift trots att det handlade om ett stort belopp, vilket ju normalt ska tillmätas betydelse (jfr RÅ 2008 ref. 2). Det som är viktigt att notera i det förstnämnda avgörandet är att den enskilde hade dömts för bidragsbrott och att den domen hade vunnit laga kraft. Det rörde sig alltså inte enbart om en misstanke om brott. Detta medför att man inte kan utgå från att det krävs mycket starka skäl för att eftergift ska komma ifråga när det enbart finns en misstanke om sådant brott, framförallt inte om det endast är Pensionsmyndigheten som misstänker brott.

9. Beräkning av återkravsbeloppet

9.1. Allmänt

Vid beräkning av återkravsbeloppet vid felaktig utbetalning av allmän pension, efterlevandepension och efterlevandestöd är det skillnaden mellan vad som har betalats ut och vad som skulle ha betalats ut om Pensionsmyndigheten haft korrekta uppgifter, som är det belopp som den enskilde är återbetalningsskyldig för.

Exempel

Laura som bor i Italien har garantipension i form av allmän pension. Hon har underlåtit att anmäla att hon gifte sig för sex månader sedan. Laura har fått garantipension som ogift med 7 700 kronor per månad under denna tid. Hon skulle haft 6 967 kronor per månad som gift. Återkravsbeloppet är $7\,700 - 6\,967 = 733 \times 6 \text{ månader} = 4\,398$ kronor.

Exempel

Heinz får omställningspension och garantipension till omställningspension. Garantipensionen är 3 000 kronor per månad. Något senare får han också en efterlevandepension från Tyskland. När Pensionsmyndigheten får kännedom om det har den svenska pensionen redan betalats ut i 3 månader. Med beaktande av den tyska pensionen skulle garantipensionen rätteligen ha uppgått till 1 700 kronor per månad. Den felaktiga utbetalningen är $3\,000 - 1\,700 = 1\,300 \times 3 = 3\,900$ kronor.

Exempel

Ester lämnar in en ny ansökan om bostadstillägg eftersom hon flyttat. Den nya bostaden har en lägre boendekostnad. Hon har bott i den nya bostaden i sex månader när ansökan kommer in. Ester har fått 3 900 kronor per månad i bostadstillägg för den gamla bostaden. Under de sex månaderna skulle hon endast haft 2 100 kronor per månad. Den felaktiga utbetalningen är $3\,900 - 2\,100 = 1\,800 \times 6 = 10\,800$ kronor.

9.2. Särskilt om bostadstillägg

Felutbetalt belopp är skillnaden mellan vad som har betalats ut och vad som skulle ha betalats ut om Pensionsmyndigheten haft kännedom om alla de förhållanden som påverkar ett utgående bostadstillägg och för vilka den enskilde har haft anmälningsskyldighet (Rättsligt ställningstagande 2018:4).

Exempel

Sixten har fått för mycket bostadstillägg under maj – december 2018. Anledningen är att han hade en privat pension som han inte hade anmält till Pensionsmyndigheten, och som därför inte inkluderades vid

beräkningen av hans bostadstillägg. När Pensionsmyndigheten utreder om han ska krävas på återbetalning så framkommer att hans hyra var 4 500 kronor under samma period men att hans bostadstillägg var beräknat utifrån en hyra på 4 000 kronor. Den högre hyran ska beaktas vid beräkningen av det belopp som eventuellt ska återkrävas.

Exempel

Amir har haft bostadstillägg som ensamstående till och med december 2018. Vid utredning framkommer att Amir varit sammanboende med Anna sedan januari 2018 och från och med januari 2019 har hushållet bostadstillägg beräknat på deras gemensamma inkomster. Anna har sjukersättning och är berättigad till bostadstillägg. Vid beräkning av felutbetalt belopp till Amir för januari – december 2018 beaktas vad Amir och Anna skulle haft i bostadstillägg vid gemensam ansökan. Detta minskar felutbetalt belopp som betalats ut till Amir.

När det gäller ändrade inkomstförhållanden avseende kapitalinkomst och förmögenhet fanns det före 1 januari 2013 ingen anmälningsskyldighet under löpande beslutsperiod. I samband med att tillsvidarebeslut infördes ska förändringar i kapitalinkomst och förmögenhet anmälas vid varje årsskifte. Se även avsnitt 6.2.2 vad gäller mindre ökning av inkomst och förmögenhet. Från och med 1 januari 2018 finns inte längre någon anmälningsskyldighet vad gäller ändrad kapitalinkomst eftersom uppgifterna hämtas årligen från SKV.

9.3. Felutbetalning ska avse bruttobelopp

Avsnittet beskriver vad som gäller kring skatteavdrag när Pensionsmyndigheten beslutar om återkrav för inkomstår 2019 och senare och för de beslut som är fattade för inkomstår 2018 och tidigare. Vid utbetalningar fr.o.m. januari 2019 redovisas utbetald ersättning och avdragen skatt till Skatteverket vid månadsskiftet efter utbetalningen. Tidigare år har redovisning skett i samband med att kontrolluppgiften utfärdats.

När skatten är redovisad till Skatteverket är skatten inte längre tillgänglig för Pensionsmyndigheten. Därför ska ett krav på återbetalning omfatta beloppet före skatteavdrag.

9.3.1. Skatteavdrag vid återkrav

Pensionsmyndigheten lämnar automatiskt uppgifter till Skatteverket om de skattepliktiga ersättningar som den enskilde får varje månad. Även avdragen preliminärskatt överförs till Skatteverket. Därefter kan Pensionsmyndigheten inte få tillbaka skatten. Beslutet om återbetalningsskyldighet ställs därför på bruttobeloppet därför att Pensionsmyndigheten inte får korrigera skatten när arbetsgivardeklarationen är signerad och skatten redan har betalats till Skatteverket.

När Pensionsmyndigheten beslutar om återbetalningsskyldighet som avser preliminärskatt för innevarande år meddelas Skatteverket om detta per automatik. Det innebär att den enskildes inkomst korrigeras för den eller de berörda månaderna som utbetalningen har skett under.

9.3.2. Omprövning av Skatteverket som gäller tidigare inkomstår eller särskild inkomstskatt (SINK)

Skatteverket ändrar beslut om slutlig skatt först när återkravsbeslutet är otvistigt. Det innebär att om den enskilde begärt omprövning/överklagat återkravsbeslutet eller avser att göra det, så kommer Skatteverket att avvakta det beslutet innan ändring av den årliga beskattningen kan ske. Därmed säkras att omprövning av beskattningen inte sker på ett återkravsbeslut som kan komma att ändras. Väljer den enskilde att inte begära omprövning/överklaga återkravsbeslutet kan omprövning av beskattningen hanteras direkt av Skatteverket, men först efter att tid för omprövning eller överklagande gått ut. Den enskilde får tillbaka inbetalad skatt även om hen inte har betalat tillbaka sin skuld till Pensionsmyndigheten.

Exempel

Pensionsmyndigheten beslutar den 10 augusti 2021 att återkräva Filip på för mycket utbetalad allmän pension under tre månader 2020. Återkravet är på hela beloppet inklusive skatt (bruttobeloppet) eftersom Pensionsmyndigheten redan har redovisat skatten till Skatteverket och skatten har tillgodoräknats Filips skattekonto. I beslutsbrevet uppmanar Pensionsmyndigheten Filip att begära omprövning av beskattningen för inkomstår 2020 hos Skatteverket och att då ange Pensionsmyndighetens återkravsbeslut som grund för sin begäran.

10. Hur långt tillbaka i tiden kan ett återkrav sträcka sig?

10.1. Preskription av felaktiga utbetalningar

Bestämmelser om preskription avgör hur långt tillbaka i tiden ett återkrav av en felaktig utbetalning kan sträcka sig.

Utgångspunkten för preskriptionstiden är när fordringen har uppstått, vilket i det här sammanhanget är när den felaktiga utbetalningen skett (prop. 1979/80:119, s. 89 och NJA 2011 s. 755). Pensionsmyndighetens beslut om återkrav är ett preskriptionsavbrott. Eftersom preskriptionstiden för Pensionsmyndighetens fordran mot en återbetalningsskyldig person är tio år ska Pensionsmyndigheten återkräva felaktigt utbetald ersättning maximalt tio år tillbaka i tiden (2 § preskriptionslagen 1981:130).

Om felutbetalning sträcker sig längre tillbaka i tiden än tio år är det lämpligt att Pensionsmyndigheten dokumenterar i ärendet vilka utbetalningar som är preskriberade.

Med preskriptionsavbrott menas alltså att den tioåriga tiden nollställs, dvs. att de fordringar som omnämns i återkravsbeslutet inte preskriberas förrän tio år efter dagen då den enskilde fick brevet (jfr 5 och 6 §§ preskriptionslagen).

Exempel

Ersättning har betalats ut felaktigt till John sedan maj 2005. Pensionsmyndigheten beslutar om återbetalning den 25 maj 2019. Felutbetalningar som gjorts före den 25 maj 2009 är därför preskriberade fordringar och kan inte återkrävas.

11. Kort om utredningen och beslutet

11.1. Utredningen

I ärenden om återkrav har Pensionsmyndigheten ett långtgående utredningsansvar (110 kap. 13 § SFB). Pensionsmyndigheten ska på eget initiativ samla relevanta fakta och klarlägga om den enskilde har lämnat riktiga uppgifter.

När ersättning har betalats ut felaktigt ska Pensionsmyndigheten alltid göra en utredning om återbetalningsskyldighet. Utredningen är till för att i ett första steg konstatera om den enskilde är återbetalningsskyldig eller inte. Om den enskilde är återbetalningsskyldig ska Pensionsmyndigheten i ett andra steg utreda frågan om eftergift. Observera att detta gäller även om den enskilde själv har kontaktat Pensionsmyndigheten och vill betala tillbaka ett belopp.

Om handläggaren får kännedom om att den enskilde kan ha skäl för att beviljas eftergift ligger det i Pensionsmyndighetens utredningsskyldighet att ta reda på så mycket som möjligt. Det är den enskilde som har bevisbördan vad gäller skälen till eftergift, samtidigt som Pensionsmyndigheten ex officio ska beakta eventuella skäl som framgår i ärendet.

Uppgifter som har tillförts ärendet av någon annan än den enskilde ska kommuniceras.

11.2. Kommunikation

Den enskilde ska som huvudregel få del av samtliga uppgifter i återkravsärendet, och få tillfälle att yttra sig över dem, innan beslut om återkrav fattas. Denna utgångspunkt gäller även om ärendet inte har tillförts uppgifter från någon annan än den enskilde. Kommunikeringen bör åtminstone innehålla vilken period och vilket belopp som vi avser att återkräva samt hur beloppet har räknats fram.

Kommunikering behöver inte göras om den enskilde inte är återbetalningsskyldig eller om den enskilde är återbetalningsskyldig men får hel eftergift. I dessa två situationer är det uppenbart obehövligt att kommunicera, 25 § FL.

11.3. Beslut

Beslutsbrevet om återkrav ska utformas enligt Pensionsmyndighetens riktlinjer för kommuniceringsbrev och beslut i försäkringsärenden.

Beslut som gäller felutbetalningar över 50 000 kronor ska enligt Pensionsmyndighetens riktlinje för myndighetsstyrning fattas av särskilt utsedda beslutsfattare efter föredragning av handläggaren (VER 2018-386). Handläggaren utreder ärendet och lämnar förslag till beslut.

11.4. Underrättelse om beslutet

Huvudregeln är att den enskilde alltid ska underrättas om Pensionsmyndighetens beslut. Därför ska ett skriftligt beslut skickas till den enskilde.

Undantag från detta gäller om den enskilde inte har kännedom om utredningen om återbetalning och beslutet blir positivt för den enskilde i den bemärkelsen att hen inte bedöms vara återbetalningsskyldig. Beslutsmeddelande behöver då inte skickas till den enskilde. Beslutet antecknas i journalen. Detta gäller även beslut om skattefria förmåner när den enskilde är återbetalningsskyldig men hel eftergift beviljas. När Pensionsmyndigheten har haft någon form av kontakt med den enskilde angående återbetalning ska ett beslutsmeddelande till den enskilde upprättas eftersom det inte kan anses obehövt, 33 § FL.

Ett beslutsbrev om återkrav ska innehålla följande uppgifter:

- Vilken ersättning och belopp som ska betalas tillbaka samt för vilken period
- Varför den enskilde inte hade rätt till ersättning, när rätten till ersättning upphörde eller ändrades
- Hur återkravsbeloppet räknats fram
- På vilken grund återbetalning bedömts
  - Om den enskilde orsakat felutbetalningen ska det finnas motivering till hur det gått till
  - Om den enskilde skäligen bort inse ska det finnas motivering till hur den enskilde skäligen bör ha insett att utbetalningen var för hög eller felaktig
- Beslut om eftergift när den enskilde är återbetalningsskyldig
  - Skälen för att inte medge eftergift eller medge partiell eftergift
- Uppgift om när pengarna ska betalas tillbaka och hur betalning kan ske
- Information om när ränta börjar löpa
- Information om skatten vid skattepliktig förmån

11.5. Hänvisningar till rätt bestämmelse

I beslut om återkrav ska finnas en hänvisning till vilka bestämmelser som beslutet grundar sig på. Bestämmelserna ska vara de som gällde för den tid som återkravet avser. Från och med 1 januari 2011 gäller SFB. Om återkravet gäller ersättning för tid före och efter 2011 hänvisas till SFB och motsvarande bestämmelser i äldre författningar.

11.6. Ändring, omprövning och överklagande när återkravet är beslutat

Ett återkravsbeslut kan ändras och rättas på samma sätt som övriga försäkringsbeslut (SFB 113 kap.). Se vidare i Försäkringskassans vägledning 2001:7 *Omprövning, ändring och överklagande av Försäkringskassans beslut*.

När Pensionsmyndigheten har fattat ett beslut om återkrav övergår kravet till att bli en fordran som ska drivas in av Försäkringskassan (SFB 108 kap.14 a §). Se vidare i Försäkringskassans vägledning 2005:2 *Fordringshantering hos Försäkringskassan*.

12. Återkrav mot ett dödsbo

I detta kapitel beskrivs hur reglerna för återkrav tillämpas när den enskilde har avlidit samt när den enskilde har dödförklarats. Tre övergripande typsituationer avhandlas här: återkrav gentemot den enskildes dödsbo av ersättning som utbetalats till den enskilde när hen var i livet, återkrav gentemot den enskildes dödsbo av ersättning som felaktigt utbetalats till dödsboet och återkrav vid dödförklaring.

Om personen som har fått ersättningen är avliden vid tiden för återkravsbeslutet ska återkravet riktas mot dödsboet. Detta på grund av att ansvaret för den avlidna personens tillgångar och skulder övergår till dödsboet i och med dödsfallet (FÖD 1987:33 och HFD 2011 ref. 74). Det är den efterlevande maken/makan, arvingarna och universella testamentstagare (dödsbodelägare) som gemensamt förvaltar den egendom under boets utredning (18 kap. 1 § ÄB). De företräder dödsboet men är inte personligen ansvariga för dödsboets skulder om de inte använder boets tillgångar på fel sätt.

Vad gäller efterlevandepension, efterlevandestöd, premiepension till efterlevande och efterlevandelivränta kan den efterlevande bli återbetalningsskyldig även när den avlidne lämnat oriktiga uppgifter eller underlåtit att fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet (jfr 108 kap. 3 § SFB och prop. 1999/2000:91 s. 325).

Pensionsmyndigheten utreder och beslutar om återbetalningsskyldighet oberoende av bouppteckning, dödsboanmälan eller bodelning. Att dödsbodelägarna inte har känt till och därför inte tagit med Pensionsmyndighetens krav i bouppteckningen, eller har skiftat ut boets tillgångar, påverkar inte Pensionsmyndighetens utredning och ställningstagande vad gäller återbetalningsskyldigheten.

Ett dödsbo anses normalt ha upphört efter arvskifte. Detta innebär inte att kvarvarande skulder efter skiftet prekluderas. Tvärtom medför reglerna om återgång i 21 kap. 4 § ÄB att dödsdelägarna är skyldiga att lämna tillbaka all egendom som de har fått ut eller, om egendomen ej finns i behåll, utge ersättning för dess värde. Detta gäller även när det bara finns en dödsbodelägare, dvs. när något skifte inte behöver ske. Vad som nu sagts medför att krav på återbetalning kan ställas mot ett dödsbo även efter att boets tillgångar har fördelats, t.ex. genom bodelning eller arvskifte.

12.1. Den enskilde har fått den felaktiga utbetalningen

Ett beslut om återkrav med stöd av 108 kap. 2 § SFB kan riktas mot dödsboet efter den enskilde om hen har avlidit innan Pensionsmyndigheten har hunnit rikta något beslut om återkrav mot honom eller henne. (Juridikavdelningen informerar 2011–5). Se även FÖD 1987:33. Återkravsutredningen fortsätter därför som tidigare, med den skillnaden att återkravet riktas mot dödsboet. I denna situation är det den enskilde som har fått en felaktig utbetalning. Pensionsmyndighetens utredning och beslut utgår därför från den enskildes agerande och förutsättningar i det aktuella ärendet. Dödsboet företräds av

samtliga dödsbodelägare i förening. Ett vanligt, praktiskt förfarande är att dödsbodelägarna lämnar fullmakt till en av delägarna som då företräder dödsboet med stöd av fullmakterna.

12.2. Dödsboet har fått den felaktiga utbetalningen

Om Pensionsmyndigheten har betalat ut en ersättning trots att rätten till ersättning har upphört på grund av att den enskilde har avlidit ska bestämmelserna om återbetalningsskyldighet tillämpas mot dödsboet efter den avlidne (Juridikavdelningen informerar 2011-5). Av utbetalningsbeskedet eller beskedet om insättning framgår att den felaktigt utbetalda ersättningen har betalats ut i den avlidnes namn och inte till dödsboet eller till efterlevande.

Återkravet ska ställas mot dödsboet efter den enskilde, och återkrav kan i dessa fall enbart göras utifrån andra stycket i 108 kap. 2 § SFB. Återbetalningsskyldighet ska i dessa fall enbart bedömas i förhållande till dödsboet som är en juridisk person, inte de enskilda dödsbodelägarna (108 kap. 2 § SFB och 18 kap. 1 § ÄB). Ett dödsbo måste anses medvetet om sin egen existens så fort det uppstår i samband med dödsfallet. Ett dödsbo har inte rätt till pensionsersättning och bör därmed skäligen ha insett att utbetalningen efter dödsfallet varit felaktig.

Om dödsboet har använt den felaktigt utbetalade ersättningen ska boet betala tillbaka den i enlighet med vad som sägs bestämmelserna i 21 kap. 4 § ÄB.

12.3. Eftergiftsbedömning

Den enskilde har fått den felaktiga utbetalningen

Pensionsmyndigheten ska alltid ta ställning till om det finns skäl att efterge hela eller del av återkravsbeloppet. Samma regler gäller för eftergiftsprövningar vid krav mot dödsbon som vid krav mot levande personer, så hänsyn måste tas till samtliga relevanta omständigheter (Kammarrätten i Göteborg, dom den 21 maj 2013 i mål nr 7560-12). Däremot kommer, bland de förhållanden som avser dödsboet, dess ekonomiska ställning att få större betydelse än vid eftergiftsbedömningar vid krav mot en levande person. Det är dock viktigt att komma ihåg att sådana omständigheter som inte rör dödsboet, t.ex. om Pensionsmyndigheten har bidragit till eller har orsakat felutbetalningen, ska ges samma hänsyn som om kravet hade gällt en levande person.

Om en dödsboanmälan har upprättats kan man utgå från att det inte finns några tillgångar i dödsboet och det kan tala för eftergift på ekonomiska skäl. Anledningen är att dödsboanmälan görs av socialnämnden efter att den har utrett dödsboets ekonomi och förvissat sig om att dödsboet saknar medel för annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet (20 kap. 8 a § första stycket ÄB samt Linds och Walins kommentar till nämnda bestämmelse).

Dödsboet har fått den felaktiga utbetalningen

I dessa fall kan eftergift bara beviljas på grund av ekonomiska skäl.

12.4. Bouppteckning, dödsboanmälan, bodelning och tilläggsbouppteckning

En bouppteckning ska upprättas inom tre månader efter dödsfallet och innehålla den dödes tillgångar och skulder sådana de var vid dödsfallet. Om den avlidne var gift ska båda makarnas tillgångar och skulder antecknas var för sig. Tilläggsbouppteckning ska upprättas av dödsboet om en ny tillgång/skuld blir känd efter det att bouppteckningen har upprättats. (20 kap. 1 § första stycket, 4 § första och andra stycket samt 10 § ÄB).

Om tillgångarna efter den avlidne inte räcker till mer än begravningskostnaderna och övriga kostnader på grund av dödsfallet behöver dödsboet oftast inte upprätta en bouppteckning, utan kan be socialnämnden att göra en dödsboanmälan (20 kap. 8 a § första stycket ÄB).

När bouppteckningen är klar och dödsboets skulder är betalade kan boets kvarlåtenskap skiftas ut till dem som är berättigade till arv eller legat. Om bodelning eller arvskifte sker innan den dödes och boets skulder är betalade, eller medel reserverade för sådan betalning, ska bodelningen eller skiftet gå åter. Det finns därför inga hinder i sådana fall att besluta om återkrav.

12.5. Dödförklaring

Om en försvunnen person inte hittas kan hen dödförklaras av Skatteverket. När Skatteverket har fattat beslut om dödförklaring, och beslutet har vunnit laga kraft, får Pensionsmyndigheten uppgift om det elektroniskt från Skatteverket. Har det skett en felaktig utbetalning av ersättning får Pensionsmyndigheten ta ställning till om den ska återbetalas. Nästa fråga är från och med när ersättningen i så fall ska återkrävas.

Den enskilde har rätt till ersättning till och med månaden för dödsfallet. Krav kan alltså som tidigast ställas från och med månaden efter dödsfallet. I fall där den försvunne aldrig återfinns och senare dödförklaras av Skatteverket kan krav ställas från och med månaden efter dödsfallsdatumet i den uppgift som Pensionsmyndigheten får elektroniskt från Skatteverket.

Återkravet ska ställas mot dödsboet efter den enskilde, och återkrav kan i dessa fall enbart göras utifrån andra stycket i 108 kap. 2 § SFB. Se avsnitt 12.2.

Exempel

Erik har garantipension. Han försvinner spårlöst i mars 2015. Skatteverket beslutar senare att dödförklara honom. När beslutet vinner laga kraft så utreder Pensionsmyndigheten återkrav från och med månaden efter dödsfallsdatumet.

Vid återkrav på grund av dödförklaring kan eftergift bara beviljas på grund av ekonomiska skäl.

13. Misstagsutbetalning

I kommande kapitel beskrivs situationer som inte omfattas av reglerna om återkrav. I första hand gäller återkravsreglerna. Det är bara när det saknas regler om återkrav, som principen om *condictio indebiti* ska tillämpas.

13.1. Vad är *condictio indebiti*?

Condictio indebiti är en civilrättslig princip för återkrav som innebär att den som av misstag betalat ut ett belopp till någon har rätt att få tillbaka beloppet. *Condictio indebiti* är en civilrättslig princip som inte är reglerad i någon lag.

När Pensionsmyndigheten begär att få tillbaka en felaktig utbetalning enligt principen om *condictio indebiti* är det inte ett förvaltningsrättsligt beslut. Det innebär att mottagaren av den felaktiga utbetalningen inte kan begära omprövning och överklaga beslutet. Ett ärende om *condictio indebiti* hanteras av de allmänna domstolarna, det vill säga tingsrätt, hovrätt och Högsta domstolen.

13.2. När ska principen om *condictio indebiti* tillämpas?

Pensionsmyndigheten kan begära tillbaka ersättning enligt principen om *condictio indebiti*:

- När Pensionsmyndigheten har betalat ersättning till någon annan än den som sökt förmånen på grund av felregistrering av kontonummer
- När Pensionsmyndigheten har betalat ersättning till någon annan än den enskilde trots att Pensionsmyndigheten hade uppgifter om att betalningsmottagaren inte var behörig att ta emot betalning för den enskildes räkning
- Pensionsmyndigheten har med stöd av 107 kap. 5 § SFB betalat ut ersättning till en kommun och av misstag betalat ut för mycket till kommunen

Det är inte *condictio indebiti* utan det är återkravsreglerna som ska tillämpas om en enskild sökt en förmån men får ett felaktigt belopp. Detsamma gäller om hen får en utbetalning flera gånger för samma tidsperiod eller får en annan persons utbetalning av samma förmån som den sökt och utbetalningen beloppsmässigt överstiger det som den enskilde rätteligen borde ha fått.

13.3. Rättspraxis om *condictio indebiti*

Huvudregeln vid *condictio indebiti* är att den som har gjort en oriktig betalning har rätt att kräva tillbaka pengarna. I praxis har avsteg gjorts från den regeln i vissa situationer. Den som kräver tillbaka pengarna får inte ha varit oaktsam och ska så snart som möjligt efter det att felet har upptäckts underrätta betalningsmottagaren. Om betalningsmottagaren i god tro har inrättat sig efter betalningen och förbrukat beloppet kan det vara ett skäl emot återbetalning. Enbart förbrukning i god tro torde dock inte räcka, utan domstolarna har i flera fall framhållit även någon ytterligare omständighet vid de tillfällena när betalningsmottagaren inte har behövt betala tillbaka den felaktiga utbetalningen. Andra omständigheter har till exempel varit att

utbetalaren har försökt att undvika misstaget, att utbetalaren så snart som möjligt har underrättat betalningsmottagaren om felet och att mottagaren i god tro har inrättat sig efter betalningen och förbrukat beloppet. Några rättsfall som belyser detta är NJA 1994 s. 177 samt NJA 2009 s. 182.

13.4. Inget beslut om återkrav

För att få tillbaka en utbetalning, som gjorts till fel person, med användning av principen om *condictio indebiti*, får Pensionsmyndigheten utforma ett brev med en begäran om återbetalning, inte ett krav eller ett beslut. I brevet ska Pensionsmyndigheten informera om grunden till varför vi begär att få tillbaka pengarna, sista dag för betalning och vad som händer om personen inte betalar. Detta brev ligger sedan till grund för Försäkringskassans hantering av fordran. Det är enbart beloppet efter eventuellt skatteavdrag som kan begäras tillbaka.

13.5. Om den enskilde inte betalar

Om den enskilde inte betalar tillbaka övergår kravet till att bli en fordran som ska drivas in. Se vidare Försäkringskassans Vägledning 2005:2 *Fordringshantering hos Försäkringskassan*.

14. Återkrav i internationella förhållanden

Från och med 1 maj 2010 tillämpas Europaparlamentets och Rådets förordning nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen och Europaparlamentets och Rådets förordning nr 987/2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning 883/2004.

Enligt 108 kap. SFB kan Pensionsmyndigheten kräva tillbaka ersättning som utbetalats felaktigt eller med för högt belopp. Därutöver kan det finnas möjlighet att få tillbaka belopp som den enskilde inte hade rätt till genom att Pensionsmyndigheten vänder sig till den socialförsäkringsinstitution i ett annat medlemsland som utbetalar förmåner till den enskilde. Den utländska institutionen kan då göra ett avdrag på den utländska förmånen och vidarebefordra beloppet till Pensionsmyndigheten. Denna möjlighet regleras i artikel 72 förordning 987/2009. Om den utländska institutionen inte kan göra avdraget eller om det blir ett restbelopp kan fordran lämnas till indrivning. I kapitel 10 i Pensionsmyndigheten vägledning 2010:7 *Förmåner vid ålderdom och dödsfall enligt EU-förordningarna 883/2004 och 987/2009 samt enligt konventioner om social trygghet*. Där framgår i vilka situationer det är möjligt få tillbaka belopp genom artikel 72 och 78.

Källförteckning

Lagar

Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen

Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 987/2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen

Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen

Rådets förordning (EEG) nr 574/72 av den 21 mars 1972 om tillämpning av förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen

Socialförsäkringsbalken

Föräldrabalken

Ärvdabalken

Lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken

Bidragsbrottslagen (2007:612)

Lagen (2002:125) om överföring av värdet av pensionsrättigheter till och från Europeiska

Förvaltningslagen (2017:900)

Preskriptionslagen (1981:130)

Förarbeten

Prop. 1979/80:119, Preskriptionslag m.m.

Prop. 2003/04, Vissa premiepensionsfrågor

Prop. 2008/09:200, Socialförsäkringsbalk

Domar

RÅ 2007 ref.8

RÅ 2008 ref. 2

HFD mål nr 7626-10

HFD mål nr 3218-16

HFD mål nr 3136-18

FÖD mål nr 434-1988, ref 1989:16

FÖD mål nr 2700-1982

FÖD mål nr 408-1984

FÖD mål nr 1240-1987
FÖD mål nr 1701-1987
FÖD mål nr 1859 -1989
FÖD mål nr 22-1993
KRNG mål nr 4220-03
KRNS mål nr 649-09
KRSU mål nr 3436-00
KRNJ mål nr 3299-13
KRNJ mål nr 9-15
NJA 1994 s. 177
NJA 2009 s. 182
NJA 2011 s.755
NJA 2017 s. 357

Vägledningar

Pensionsmyndighetens vägledning 2010:7 *Förmåner vid ålderdom och dödsfall enligt EU-förordningarna 883/2004 och 987/2009 samt enligt konventioner*

Pensionsmyndighetens vägledning 2019:1 *Förvaltningsrätt i Pensionsmyndighetens verksamhet*

Pensionsmyndighetens vägledning 2022:1 *Omprövning och överklagande av Pensionsmyndighetens beslut*

Försäkringskassans vägledning 2004:1 *Kontrollutredning*

Försäkringskassans vägledning 2005:2 *Fordringshantering hos Försäkringskassan*

Övrigt

Administrativt beslut, *Beloppsgränser i återkravsprocessen*, VER 2012-218
Myndighetsstyrning Riktlinje VER 2018-386

Pensionsmyndighetens föreskrift PFS 2014:4

Juridikavdelningen informerar 2011-5 *När vi får väcka återkrav mot dödsbo och när vi kan efterge ett krav på återbetalning*

Juridikavdelningen informerar 2012-3 *Åtgärder i ärenden med mindre felutbetalda belopp*

Juridikavdelningen informerar 2017-1 *Om vilka beviskrav som gäller i Pensionsmyndighetens förmånsärenden*

Lavin, Rune, *Återbetalning av social ersättning*, Norstedts, 1986

Gösta Walin, Göran Lind, *Kommentar till ärvdabalken. Del 1, Arv och testamente*, 2009-01-15

www.kronofogden.se

www.skatteverket.se

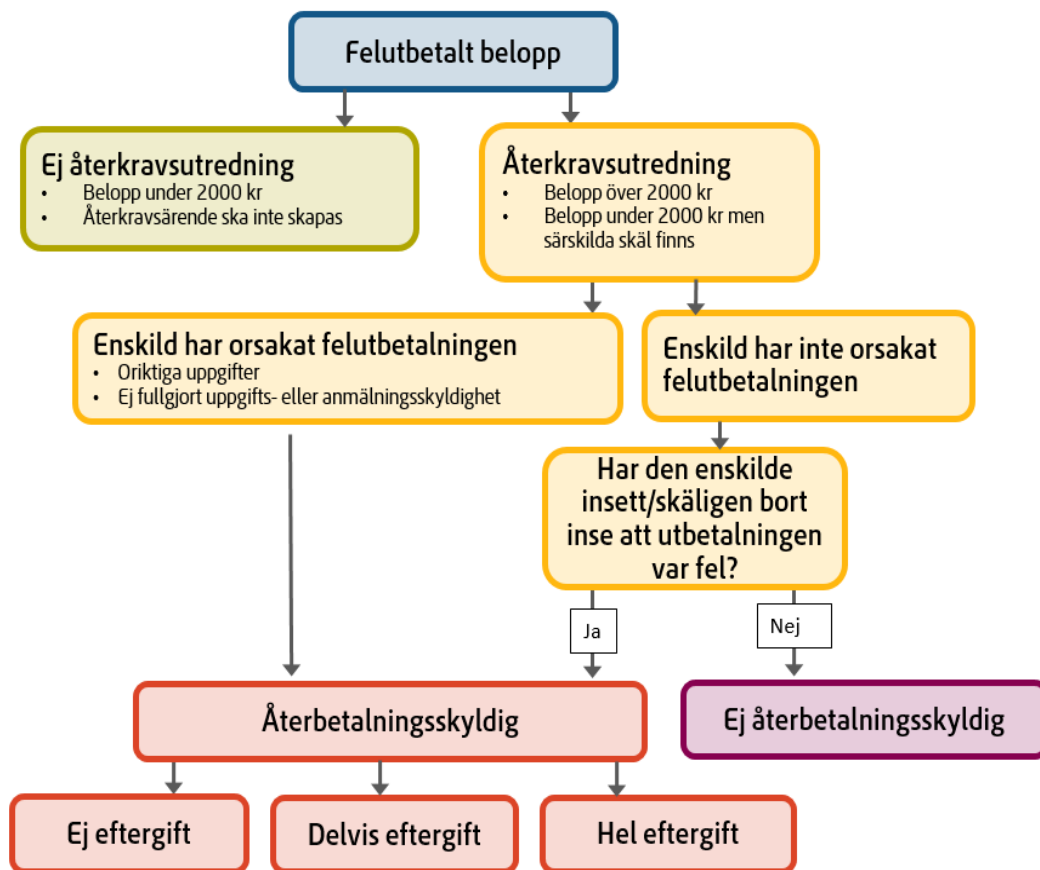
Bilaga 1

Anmälningsskyldighet enligt regler före 2011

Ersättning	Lagrum för anmälningsskyldighet	Lagrum för återbetalningsskyldighet
Bostadstillägg	26 § BTPL	30 § BTPL
Äldreförsörjningsstöd	11 § ÄFSL och 26 § BTPL	11 § ÄFSL och 30 § BTPL
Inkomstgrundad ålderspension	15 kap. 7 § LIP	14 kap. 1 § LIP
Garantipension	6 kap. 3–7 §§ GARPL	5 kap. 1 § GPL
Efterlevandepension och efterlevandestöd	-	8 kap. 5 § EPL
Efterlevandelivränta	-	6 kap. 7 § LAF och 20 kap. 4 § AFL

Bilaga 2

Flödesschema över återbetalningsskyldighet:

www.pensionsmyndigheten.se